

Vijetnamski rat

Babić, Slavko

Master's thesis / Diplomski rad

2011

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:758875>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-03-01**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij povijesti i pedagogije

Slavko Babić

Vijetnamski rat

Diplomski rad

Mentor: izv. doc. dr. sc. Damir Matanović

Osijek, 2011.

SAŽETAK

Vijetnamski rat je jedan od najdugovječnijih i najkrvavijih ratova u povijesti. Svakako, najdugovječniji je u 20. stoljeću. Sve, naravno, počinje pokušavanjem svrgavanja francuskog kolonijalnog režima. Kažem naravno, jer je 20. stoljeće prepuno takvih borbi za nezavisnost, ali se ova razlikuje zbog svoje duljine, intenziteta i utjecaja na svjetsku politiku. Kada su Francuzi 1954. otišli, Južni Vijetnam (demokratski), ostavljen je da se bori protiv Sjevernog (komunističkog). SAD, dežurni dušobrižnici, kako tada, tako i sada, nisu mogli mirno gledati sve očitije širenje komunizma u Jugoistočnoj Aziji, pa počinju pomagati režim u Saigonu. Amerikancima nikako nije odgovarala još jedna komunistička država u tom dijelu svijeta, na čelu koje bi bio Ho Shi Minh. Američki predsjednici, Dwight D. Eisenhower, John F. Kennedy, Lyndon B. Johnson i Richard Nixon, imali su velike muke zbog tog rata, kako izvan, tako i unutar Sjedinjenih Država. Gubici su se iz godine u godinu povećavali. Amerikanci su u Vijetnamskom ratu izgubili 58000 vojnika. Rat je također poznat po masakru u selu Mai Lai, gdje su američki vojnici ubili 504 civila, među kojima starce, žene i djecu. Rat je također utjecao i na popularnu kulturu, izazvavši bunt koji se iskazivao u glazbi, filmovima i umjetnosti općenito. Vijetnamski rat je pokazao prednosti gerilskog ratovanja i nemoć nadmoćne tehnike na nepristupačnom i nedovoljno poznatom terenu. Nesumnjivo je veliku ulogu odigrala i veća motiviranost Vijetnamaca, nasuprot indiferentnosti Amerikanaca koji nisu ni znali gdje je Vijetnam dok tamo nisu stigli. Stigli su u pakao iz kojega se nisu vratili isti, ako su se uopće i vratili. Rat se završio padom režima u Saigonu i Američkim porazom, iako se taj rat službeno smatra «neriješenim». Vijetnam je postao možda najveća Američka pogreška u njihovoj ne tako dugoj povijesti. Povijest je pokazala da nisu baš previše naučili jer su još nekoliko puta nakon Vijetnama svoje vojnike slali u razne dijelove svijeta da oružjem donesu demokraciju i da štite «američke nacionalne interese». Nesumnjivo, to je «najpopularniji» rat u povijesti, a jedino što je veće od njegove popularnosti jest njegov apsurd.

Ključne riječi: Vijetnam, Francuska, SAD, Ho Shi Minh, John F. Kennedy, Richard Nixon, Saigon

SADRŽAJ

1. UVOD.....	4
2. VIJETNAM – POVIJESNI PREGLED.....	5
3. UTJECAJ FRANCUSKOG KOLONIJALIZMA.....	8
3.1. USPON VIJSTNAMSKOG NACIONALIZMA.....	8
4. RAT PROTIV FRANCUSKE KOLONIJALNE VOJSKE (1945.-54.).....	10
5. ŽENEVSKA KONFERENCIJA I NJENE POSLJEDICE.....	17
6. AMERIČKA POLITIKA PRIJE RATA.....	23
6.1. POČETNI ANGAŽMAN SAD-A U INDOKINI.....	26
6.2. VIJETNAM DO DOLASKA PRVIH AMERIČKIH TRUPA.....	28
7. RAZVOJ OSLOBODILAČKE BORBE U PRVIH PET GODINA (1960.-1964.).....	31
8. VIJETNAM: PUT BEZ POVRATKA; JOHN F. KENNEDY I LYNDON B. JOHNSON.....	33
9. IZVLAČENJE IZ VIJETNAMA; RICHARD NIXON.....	41
10. PARIŠKI SPORAZUM, 27. SIJEČNJA 1973.....	45
10.1. VIJETNAMSKI RAT U BROJKAMA.....	46
11. VIJETNAMSKI RAT U POPULARNOJ KULTURI.....	48
12. LITERATURA.....	49

1. UVOD

Vijetnamski rat, jedan od medijski najeksponiranijih ratova u 20. stoljeću tema je mog diplomskog rada. Za tu temu odlučio sam se jer me oduvijek zanimala. Rat je jako prisutan u popularnoj kulturi koja me također jako zanima pa nije bilo teško odlučiti se upravo za ovu temu. Vijetnamski rat je rat koji je Americi pokazao da ne može baš svugdje pobijediti i da se ne mora svugdje miješati. U ovome ratu je izgubila velik broj vojnika. Moj sud je da je to učinila bez razloga. Razumijem angažman u arapskim zemljama jer su prepune nafte, ali napad u Jugoistočnoj Aziji pod firmom zaštite od globalnog širenja komunizma jednostavno ne prihvaćam. Vijetnamski rat je jedna od najtragičnijih epizoda Američke povijesti, što ću u ovom radu pokušati i dokazati.

2. Vijetnam – povijesni pregled

Pod nazivom Vijetnam podrazumijeva se istočni dio indokineskog poluotoka u jugoistočnoj Aziji, između Kine, Laosa, Kambodže i Južnog kineskog mora. Najstariji stanovnici Vijetnama bili su Kinezi, Indonežani, plemena Taj i Muongi na sjeveru, i Kmeri na jugu. Krajem 3. st. pr. Kr. u sjevernom dijelu Vijetnama osnovana je država Nam Viet, koja ubrzo pada pod kinesku vlast. Od 2. stoljeća na teritorij Vijetnama prodire Budizam. Koristeći se padom kineske dinastije Tang, 907. godine, Vijetnamci su se, poslije niza ustanaka, 939. oslobodili kineske dominacije i pod dinastijom Ngo (939.-968.) stvorili anamitsku državu koja je obuhvaćala veći (sjeverni) dio Vijetnama. Dinastija Tran (1225.-1400.) stvorila je snažnu vojsku, uspješno se suprotstavila invaziji Mongola (1257.-88.) i očuvala nezavisnost. Feudalno iskorištavanje dovelo je u 13. i 14. stoljeću do niza seljačkih buna i ustanaka, od kojih je najznačajniji 1344.-60. U 14. stoljeću počinje prodor i utjecaj europskih kolonizatora Portugalaca, Nizozemaca, Engleza i Francuza.¹

Početkom 19. stoljeća, teritorij Vijetnama ulazi u sastav moćnog Anamskog Carstva. U kolonijalnoj ekspanziji u Indokini, Francuzi su 1859. zauzeli Sajgon, a 1867. Košinšinu. Krajem 1873. francuske kolonijalne snage iskrcale su se na Tonkinu. Budući da su 1882. osvojili Hanoi, Francuzi su uspostavili protektorat nad Tonkinom, a 1884. i nad Anamom. U daljnjim osvajanjima na tom području, Francuzi su došli u sukob s Kinom (1883.-85.). Poslije osvajanja Vijetnama, Francuzi su ga uključili u Indokinesku Uniju sa jako centraliziranom kolonijalnom upravom. Tijekom kolonijalne ekspanzije i kasnije, Francuzi su nailazili na snažan otpor vijetnamskog naroda. U Košinšinu je 1868. izbio ustanak, a 1885. i u Anamu. Značajan je seljački ustanak pod vodstvom De Thama, koji je u Tonkinu organizirao brojnu seljačku vojsku i vodio borbe od 1886. do 1913. U nacionalno-oslobodilačkoj borbi protiv francuskih kolonijalista stvorena je 1923. Omladinska liga novog Vijetnama, koja je 1925. preimenovana u Udruženje vijetnamske revolucionarne omladine. Osnivanjem Nacionalne revolucionarne partije Vijetnama 1926., još više se razvila borba za nacionalno oslobođenje Vijetnama. Pod rukovodstvom te organizacije, u veljači 1930. izbio je ustanak u Tonkinu, koji se ubrzo proširi i na ostale dijelove Vijetnama. U oslobođenim dijelovima Vijetnama, došlo je do stvaranja prvih sovjeta i podjele zemlje velikih posjednika seljacima. U daljnjoj borbi za

¹ Vojna Enciklopedija – Svezak 10, (Tirani-Žužul), Izdanje redakcije vojne enciklopedije, Beograd, 1975., str. 483.

nacionalno oslobođenje, odlučujuću ulogu imala je Komunistička partija Indokine, osnovana 1930. pod vodstvom Ho Shi Minha. U borbi za oslobođenje od francuskih kolonijalista i uspostavljanju demokratskog i nezavisnog Vijetnama od raznih političkih partija i organizacija, osnovana je u svibnju 1941. Liga za nezavisnost Vijetnama, u kojoj je glavnu ulogu imala KP Indokine.

U 2. svjetskom ratu Vijetnam se nalazio pod okupacijom Japana. Sporazumom između Japana i vichyjevske Francuske od 9. 12. 1941., teritorij Vijetnama je, u sklopu Francuske Indokine stavljena pod kontrolu Japana, time i sve njegove zrakoplovne i pomorske baze. Japanci su zadržali sav aparat francuske kolonijalne administracije jer je vichyjevska Francuska, isto kao i Japan, bila članica sila Osovine. Glavni naponi KP Indokine u 2. svj. Ratu bili su usmjereni na izgradnju i jačanje političkih organizacija i ilegalnih organa vlasti u svim dijelovima zemlje. Poslije odluke CK KP Indokine o provođenju priprema za oružanu borbu, iz svibnja 1941., počele u, krajem iste godine, prve partizanske akcije protiv japanskih okupatora i francuske kolonijalne vlasti. Međutim, Japanci su početkom 1942. razbili malobrojne partizanske jedinice, tako da se do kraja 1944. pokret otpora smanjio na manje lokalne akcije. Prvi odred Vijetnamske oslobodilačke vojske formiran je 22.12.1944. računajući na mogućnost savezničke akcije, Japanci su napadom 9.8.1945. uništili najveći dio francuskih snaga, a 10. ožujka proglasili nezavisnost Vijetnama. Na osnovu ranije odluke, CK KP Indokine, Liga za nezavisnost Vijetnama, održali su 16.8.1945. Kongres, na kojem je osnovan Nacionalni savez oslobođenja, kao privremena vlada Vijetnama na čelu sa Ho Shi Minhom. Na tom kongresu, donesena je odluka o prerastanju partizanske borbe u općenarodni ustanak i o integriranju svih borbenih jedinica u Vijetnamsku vojsku. Snažan oslobodilački pokret, koji je odmah prerastao u općenarodni ustanak, završio se pobjedom nad japanskim okupatorima i ostacima francuske kolonijalne vlasti. Za kratko vrijeme narod je preuzeo vlast u cijelom Vijetnamu. U Hanoju je 2.8.1945. Ho Shi Minh proglasio Demokratsku Republiku Vijetnam, koja je obuhvaćala cijeli teritorij Vijetnama. Ubrzo su na cijelom oslobođenom teritoriju obrazovani organi narodne vlasti. U siječnju 1946. održani su izbori za Narodnu skupštinu, a 9. rujna izglasan je Ustav DR Vijetnama, kojim su narodi Vijetnama prvi put u povijesti dobili osnovna građanska prava.²

² Vojna Enciklopedija, nav.dj., str. 484.

Stvaranje nove države izazvalo je intervenciju kineskih (kuomintanških) snaga u sjevernom, a britanskih i francuskih snaga u južnom Vijetnamu. U borbi za rušenje novostvorene države i ponovno uspostavljanje kolonijalne uprave u Vijetnamu, Francuzi su uspjeli vratiti ranije položaje u južnom Vijetnamu i u njemu obrazovati marionetsku vladu pod ranijim carem Bao Daiem. Sporazumom iz rujna 1946. Francuska je priznala Demokratsku Republiku Vijetnam i odlučeno je da se pitanje južnog Vijetnama (pod francuskom dominacijom) riješi referendumom, da se prekinu neprijateljstva i da se u siječnju 1947. nastave pregovori. Međutim, kršeći odredbe tog sporazuma, francuske kopnene i pomorske snage napale su DR Vijetnam 19.12.1946. Vijetnamci su na taj napad odgovorili općenarodnim oslobodilačkim ratom koji je trajao 8 godina. Poslije poraza kod Dien Bien Fua 25.1.-7.5.1954., Francuska je bila prisiljena na prekid vatre i pregovore sa DR Vijetnamom. Na međunarodnoj konferenciji u Ženevi, 21.7.1954. (uz Francusku i DR Vijetnam, sudjelovale su i SSSR, SAD, Velika Britanija i Kina), postignuta je suglasnost o prekidu rata i povlačenju francuskih kolonijalnih snaga iz Vijetnama. Odredbama tog sporazuma, teritorij Vijetnama je 17. paralelom podijeljen na DR Vijetnam i Vijetnam, do provođenja općih izbora (20.7.1956.) na kojima bi narod oba dijela Vijetnama, slobodnim, tajnim glasanjem odlučio o svojoj sudbini. Ženevskim sporazumom, kojeg su potpisale sve velike sile, osim SAD-a, na teritoriju Vijetnama zabranjeno je postojanje stranih trupa i vojnog osoblja, unošenje svih vrsta oružja i osnivanje stranih vojnih baza, a južnom i sjevernom Vijetnamu zabranjeno je uključivanje u bilo kakve vojne saveze. Potpisnice sporazuma su se obvezale da će poštovati suverenitet i nezavisnost Vijetnama i da će se suzdržati od bilo kakvog miješanja u njegovu unutarnju politiku.³

³ Peter Calvocoressi, Svjetska politika nakon 1945., Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2005., str. 514.

3. Utjecaj francuskog kolonijalizma

Francuska kolonijalna vlast u Vijetnamu bila je nevjerovatno neliberalna i destruktivna. Podjela Vijetnama na tri države, kako su Francuzi zvali Tonkin, Anam i Košinšinu, unazadila je napore vijetnamskog naroda za nacionalnim jedinstvom. Kolonijalne vlasti su čak zabranjivale korištenje imena Vijetnam. Taj kolonijalno potican regionalizam samo je povećao kulturne razlike među narodima u Vijetnamu, koje su ionako već postojale. Poteškoće Vijetnamaca za unutrašnjim jedinstvom pred vanjskim prijetnjama opet su došle u prvi plan. Francuski guverneri trudili su se zaštititi svoju vlast tako što su otežavali dovođenje Vijetnamaca na važne funkcije. Svojim programom, «misije civiliziranja», nisu samo htjeli smijeniti vijetnamsko političko vodstvo, nego i književnost, misao i kulturu. Vijetnamski društveni poredak bio je obezglavljen. Mandarinski stalež birao je između suradnje s Francuzima ili izolacije u beznadnim pokušajima oživljavanja Konfucijanizma kao protuotrova za zapadnjačko bogatstvo i moć. Pokušaje Vijetnamaca da organiziraju moderne alternative, kao što su političke stranke ili radne organizacije, zaustavljane su policijskim kontrolama putovanja, pošte i publikacija, što je učinkovito gušilo bilo kakav oblik pokreta ka zajedničkom akcijom.⁴

3.1. Uspon vijetnamskog nacionalizma

Francuska nasilna kolonijalna vlast je svakako štetila vijetnamskom narodu, ali nije uspjela ugušiti stoljetnu strast vijetnamskog naroda za neovisnošću i nacionalnim jedinstvom. Do 1890.-ih, neki Vijetnamci počeli su proučavati kako drugi azijski narodi odgovaraju zapadnjačkom imperijalizmu. Iz tog proučavanja rodio se moderni smisao vijetnamskog nacionalizma. No, kako se najbolje boriti protiv moćnih uljeza, ostalo je pitanje oko kojeg su se lomila koplja.

Reprezentativna figura vijetnamskog otpora kolonijalizmu bio je Phan Boi Chau. Obrazovan konfucijevskom i zapadnjačkom mišlju, tražio je smjernice u kineskom pokušaju samostalnog osnaženja. Bio je organizator i propagandist koji je često živio izvan Vijetnama, pa su ga 1925. francuski agenti uhitili u Kini. Osuđen je na smrt, ali je ta kazna promijenjena u kućni

⁴ Andrew Wiest, *Essential Histories – The Vietnam War (1956-1975)*, Osprey Publishing, Oxford, 2002., str. 10.

pritvor u Hueu, gdje i umire 1940. njegov rad predstavljao je značajan odmak od pokušaja vraćanja monarhije prema vlasti koja bi trebala predstavljati ljude svih staleža.⁵

⁵ Isto, str. 11.

4. Rat protiv Francuske kolonijalne vojske 1945-54.

Dok je Vijetnamska oslobodilačka vojska razoružavala jedinice japanske vojske, a KP i Nacionalni odbor Viet Minha ubrzano stvarali organe nove, narodne vlasti – u Vijetnam ulaze kineske kuomintanške i britanske trupe (prve sjeverno, a druge južno od 16. paralele), navodno radi razoružavanja Japanaca. Njihova pojava u oslobođenim i poluoslobođenim provincijama Vijetnama označavala je novu opasnost, jer su im oslonac bili najreakcionarniji slojevi iz redova vijetnamskog Koumintanga i Phuc Quoca, projapanske stranke iz vremena okupacije. Pljačke, razaranja i ubojstva lokalnih članova KP obilježivali su putove kojima su prolazili vojnici Kuomintanga. Na jugu, Englezi su ubrzano pripremali povratak francuskog Izviđačkog korpusa; 23. rujna oni se iskrcavaju na vijetnamski teritorij, ali već poslije nekoliko dana dolazi do teških borbi, osobito u Saigону i njegovoj okolici. Odnos snaga je bio višestruko u korist agresora. Ipak, sve to nije utjecalo u većoj mjeri na intenzitet otpora; u Saigону i većini gradova Juga vođeni su neprekidni okršaji za svaki kvart i ulicu, i tek kada su bile iscrpljene sve mogućnosti, naređivano je povlačenje u unutrašnjost.⁶

Invaziju francuskog Izviđačkog korpusa vlada i rukovodstvo Partije DR Vijetnama procjenjivali su samo kao prvu etapu šireg strategijskog plana. Bilo je pitanje dana kada će uslijediti prodor u sjeverne provincije u kojima su vojne formacije Oslobodilačke vojske bile jače nego na Jugu, ali ipak ne toliko da bi zadržale Francuze. U takvoj situaciji izbjegavan je svaki sukob s Čang Kaj-Šekovim jedinicama, a istovremeno su poduzete i političke mjere radi pripremanja stanovništva za dugotrajni rat. Međutim, kako su uvjeti za organiziranje masovnog otpora još uvijek bili nepovoljni, a nova narodna vlast nedovoljno snažna – odlučeno je da se mir očuva čak i pod cijenu većih ustupaka. Na inicijativu vlade DR Vijetnama počinju pregovori s predstavnicima kolonijalne vojske i administracije, koji se završavaju 6.3.1946. preliminarnim sporazumom. Francuska je priznala DR Vijetnamu okviru tzv. Francuske Unije, a za uzvrat joj je dozvoljeno da u većem broju gradova Sjevera drži ograničen broj jedinica. U pogledu političkog statusa južne provincije Nam Boa, dogovoreno je da se provede referendum. Sa Laosom i Kambodžom Francuzi sklapaju posebne aranžmane, kojima ponovno uspostavljaju nekadašnji kolonijalni režim. Ove, i mnoge druge vojno-političke akcije bile su dio jedinstvene strategijske koncepcije francuskih kolonijalista kojom je najprije trebalo paralizirati, a zatim razbiti DR Vijetnam kao stožer oslobodilačkog

⁶ Vojna Enciklopedija, nav. dj., str. 487.

pokreta Indokine. Sporazumom u Fontainebleau, 14.9.1946., vlada Ho Shi Minha uspijeva samo nakratko odložiti početak novoga rata. Na Jugu, Francuzi uspostavljaju lokalnu marionetsku vlast i izvode brojne akcije «češljanja», a u sjevernim provincijama odlučuju se na vojne provokacije i potpaljivanje ozračja napetosti. U studenome 1946. francuske jedinice napadaju glavnu luku Sjevera Haifong, a u prosincu izvode udar u Hanoiu i počinju operacije u unutrašnjosti.⁷

Na napad francuske armije narod Vijetnama odgovorio je sveopćim oslobodilačkim ratom. Vladajući krugovi Francuske zasnivali su svoje procjene isključivo na materijalnim čimbenicima i brojnom odnosu snaga. Partija i vlada Vijetnama opredijelile su se za dugotrajan narodni partizanski rat. S obzirom na veliku premoć neprijatelja u ratnoj tehnici i snazi, jedinicama Vijetnamske vojske naređeno je da ne prihvaćaju frontalne borbe većih razmjera, da se pod pritiskom neprijatelja povlače u unutrašnjost i da se čuvaju za dugotrajni rat. Najžešće borbe vođene su u Hanoiu; poslije 2 mjeseca borci i rukovodstvo oslobodilačke vojske povukli su se u sjeverne planinske dijelove Viet Baka. Radi lakšeg i efikasnijeg organiziranja borbe, stvaraju se vojne zone i međuzone, organiziraju baze, prikuplja i izrađuje oružje, provode se opsežne mjere mobilizacije stanovništva i materijalnih dobara i dr. Vladi u Parizu neprekidno su upućivani pozivi da prestane s agresijom i prihvati mirovne pregovore, ali je ona uporno ponavljala dva zahtjeva: potpuno razoružanje jedinica oslobodilačke vojske i apsolutnu kontrolu cjelokupnog sistema vlasti. U listopadu 1947. Francuzi izvode munjevitu ofenzivnu operaciju na glavnu bazu Vijet Bak, ali bez uspjeha. Za francusku komandu to je bio nagovještaj dugotrajnog iscrpljujućeg rata, koji je zahtijevao drugačiju strategiju. Jedna od njenih glavnih premisa bila je tzv. vijetnamizacija rata, tj. uspostavljanje marionetskog režima i stvaranje jedinica od domaćeg stanovništva za borbu protiv oslobodilačkih snaga. U Saigону se formira kvislinška vlada Vijetnama, a car Bao Dai potpisuje sporazum o uključivanju tzv. Nezavisnog Vijetnama u sastav Francuske Unije. Francuski Generalštab odlučuje se za utvrđivanje okupiranih dijelova i već do kraja 1948. uspostavlja kontrolu nad najvećim dijelom delte Crvene rijeke (Song Nhi Ha). Strategija pacifikacije prisiljavala je Francuze na najširu disperziju snaga, ali je upravo takva situacija odgovarala oslobodilačkoj vojsci. Po zapovijedi Vrhovne komande, jedinice oslobodilačke vojske raspoređuju se u čete, a težište djelovanja usmjeravaju u pozadinu neprijatelja. Postupno se stvaraju i manje baze i slobodna područja, a usporedno su uspostavljeni i organi narodne vlasti na polu-oslobođenom području.

⁷ Velika ilustrirana povijest svijeta – Svezak 17 (1945.-1962.), Skupina autora, Otokar Keršovani, Rijeka, 1979., str. 8036.

Krajem 1948. i početkom 1949. oslobodilačka vojska je mogla izvoditi i operacije manjih razmjera. Strategija gerilskog ratovanja prerasla je u pokretni rat, a djelomično i u pozicijski rat. Reći da je gerilu bilo neophodno jačati i pretvarati u pokretni rat – nije uopće značilo ukidati ju. To je značilo da su u samom centru široko razvijenog gerilskog rata postupno rasle regularne trupe, sposobne za vođenje pokretnog rata. Za rukovodeće organe Pokreta, provođenje takvog strategijskog koncepta predstavljalo je poseban problem, jer je trebalo pronalaziti odgovarajuća rješenja u uvjetima kada je protivnik bio još vrlo jak i kada je kontrolirao sve gradove i komunikacijske putove.⁸

Nova etapa u razvoju oslobodilačke borbe nastaje pobjedom kineske revolucije krajem 1949. Na preko 700 km dugoj granici sa DR Vijetnamom pojavljuju se jedinice kineske Narodnooslobodilačke vojske, što je bilo od izuzetnog značaja za daljnji tok rata. Oslobodilački pokret konačno izlazi iz izolacije i postaje čimbenik od međunarodnog značaja. Gotovo sve socijalističke države donose odluku o službenom priznanju DR Vijetnama, ali i na suprotnoj strani – u NATO savezu i francusko-američkoj koaliciji počinje propitivanje dotadašnje vojno-političke strategije prema oslobodilačkom pokretu Vijetnama i Indokini u cjelini. To je doba hladnog rata i sve agresivnije politike imperijalističkih država. Vladajući krugovi u SAD-u procjenjivali su, naime, skori krah europskog kolonijalnog sistema u jugoistočnoj Aziji, i da ne bi došlo do lančane reakcije oslobodilačkih i revolucionarnih pokreta i na drugim područjima, odlučuju se za strategiju «uskakanja» u prazni prostor. Za početak, orijentiraju se na pružanje materijalne i financijske pomoći francuskoj kolonijalnoj vojsci, a uskoro se uključuju i u razradu njenih strategijskih planova. Međutim, ni sve obilnija pomoć SAD-a, ni uključivanje NATO-a nisu više bili u stanju zaustaviti slom francuske kolonijalne strategije. DR Vijetnam do tog vremena uspijeva prebroditi sve krize i oscilacije, i već u jesen 1950. njegove jedinice započinju prvu protuofenzivu većeg obujma. Za nepuna tri mjeseca uništena su gotovo sva uporišta protivnika u graničnom području prema Kini i oslobođene su provincije Kau Bang, Lang Son i Lao Kay. Nakon toga uslijedila je i serija ofenzivnih akcija u širem području delte Crvene rijeke. Za 4 godine rata partizanske snage izrasle su u krupne vojne formacije – pukovnije i divizije, sa kadrom osposobljenim za organiziranje i vođenje najsloženijih operacija. U siječnju 1951. general Giap kreće sa 3 divizije prema Hanoiu, u listopadu počinje bitku za Hoa Binh tijekom koje izvodi snažan i dubok prodor u pozadinu francuskih jedinica u delti (angažirajući za to šest divizija), a iduće

⁸ Andrew Wiest, nav. dj., str. 24.

(1952.) godine težište operacija prenosi u sjeverozapadne provincije. Vrijeme, mjesto i dimenzije bitaka sada je određivala Vrhovna komanda oslobodilačke vojske; strategijska inicijativa bila je u njenim rukama.⁹

Početakom 1953. stanje na bojištima jasno je ukazivalo na sigurnu perspektivu oslobodilačke borbe. Gotovo dvije trećine teritorija Sjevernog Vijetnama bilo je oslobođeno, u središnjim i južnim dijelovima zemlje postojale su brojne baze i slobodna područja, sistem narodne vlasti bio je uspostavljen na svim razinama, a organizacija pozadine je omogućivala redovno opskrbljivanje vojske. Pod kontrolom neprijatelja bili su, uglavnom, gradovi, uporišta i značajniji komunikacijski putovi, a i odnos snaga bio je gotovo izjednačen: prema 500 000 vojnika kolonijalne vojske nalazilo se oko 130 000 boraca regularnih jedinica DR Vijetnama, oko 120 000 pripadnika partizanskih odreda i skoro 250 000 boraca. Seljaka u jedinicama poluvojne milicije. U tehničkom pogledu, prednost je i dalje bila na strani Francuza. S obzirom na takvu situaciju, rješenje se moralo tražiti u što kraćem roku, jer je svako oklijevanje ubrzavalo konačan slom. Francuzi su očekivali širu podršku i pomoć NATO-a, budući je rat u Koreji bio završen, a SAD su već otvoreno izražavale namjeru da pod svoju kontrolu stave područje jugoistočne Azije radi «obrane od komunizma». U skladu s takvim strategijskim konceptom, aktivno se uključuju u podršku francuskoj kolonijalnoj vojsci, posebno u izradi plana Navarre kojim je zamišljeno uništenje Vijetnamske vojske za 18 mjeseci. Ofenziva francuske kolonijalne vojske počinje u jesen 1953. koncentričnim nastupanjem 44 pokretna bataljuna u zoni delte, i serijom napada u pokrajinama Ninh Binh i Nho Quan. Nekoliko tjedana nakon toga, Francuzi upućuju zrakoplovne jedinice u Dien Bien Phu s namjerom da ponovno osvoje Na San, učvrste pozicije u Lai Chau i prošire okupacijsko područje na sjeverozapadu. U drugoj fazi planirana je ofenziva u južnim provincijama, poslije koje bi uslijedio udar u pozadinu, baze i slobodni teritorij oslobodilačke vojske. Na mogućnost protuofenzive oslobodilačke vojske nije se računalo; iznenađenje je bilo utoliko veće, što je protuudar izveden gotovo istovremeno s početkom nastupanja francuskih trupa. Već sredinom prosinca jedinice oslobodilačke vojske ponovno oslobađaju Lai Chau i područja koja su Francuzi do tog vremena uspjeli osvojiti, a krajem mjeseca počinju opsadu Dien Bien Phua. Istovremeno, i oslobodilačka vojska Pathet Lao prelazi u ofenzivu na bojištima u srednjem i sjeveroistočnom Laosu. U siječnju 1954. oslobođen je grad Kontum u 5. međuzoni (središnji dio Vijetnama) i uspostavljena operativna veza s južnim provincijama

⁹ Velika ilustrirana povijest svijeta, nav. dj., str. 8038.

Laosa. Usporedno sa djelovanjima regularnih jedinica počinje i ofenziva gerilskih odreda u neprijateljskoj pozadini. Primjenom takve strategije oslobodilačke vojske, francuska Vrhovna komanda bila je prisiljena na disperziju svojih snaga u pet prostorno odvojenih područja: područje delte Crvene rijeke, Dien Bien Phu, bazu Seno u provinciji Savannakhet u Laosu.¹⁰

Francuzima je tako u Indokini preostala samo potreba da spase ponos. No budući da se Francuzi imaju čime ponositi bez podupiranja udaljenih satrapija, njima je postupno bilo sve više svega dosta. Osim toga, sad ih je zabrinula obnova njemačke snage, u usporedbi s kojom se snaga Vietminha činila i neznatnom i nevažnom za položaj Francuske u svijetu. Francuska se nije uspjela pripremiti na davanje nezavisnosti svojim indokineskim teritorijima poslije 1945., pa je povjerila njihove poslove generalima koji su – često nerealni i zavađeni međusobno i sa svojim civilnim kolegama – vodili i izgubili starinski kolonijalni rat. Ako je Vietminh ikomu išta značio, bili su to Amerikanci koji su već posredno plaćali taj rat i smatrali ga antikomunističkim ratom novoga tipa. Bio je potreban samo jedan presudni događaj kako bi Francuska priznala da zapravo želi izići iz Indokine. Taj se događaj zbio u Dien Bien Phuu.¹¹

Dien Bien Phuu bio je mali garnizon ili logor u kotlini na sjeverozapadu. Bio je važan zato što je Vietminh ugrožavao susjedni Laos, a ta je prijetnja bila važna i zato što je dokazivala nesposobnost Francuske da zaštiti svoj protektorat i istodobno zahtijevala prebacivanja francuskih snaga sa strateški i politički vrlo važne delte Crvene rijeke i Hanoia. Dien Bien Phu je više puta promijenio vlasnika tijekom rata. Francuzi su ga zauzeli u studenome 1953. i, poslije stanovitog oklijevanja odlučili ostati ondje.

General Navarre, koji je tada zapovijedao francuskim i vijetnamskim snagama, znatno brojnijim od Vietminha, vjerovao je da bi neprijatelju mogao nanijeti težak poraz ako ga prisili na bitku i time trajno svede njegove operacije na nevažne gerilske akcije; vjerovao je također da je brojnost Ahilova peta Vietminha i da Kinezi ili Rusi, premda spremni poslati oružje i opremu, neće preko granice slati vojnike zbog straha od američke odmazde. Stoga je Dien Bien Phu trebao biti poprište bitke koja će onemogućiti Vietminh.¹²

¹⁰ Velika ilustrirana povijest svijeta, nav. dj., str. 8040.

¹¹ Vojna Enciklopedija, nav. Dj., str. 489.

¹² Povijest 18, Poslijeratno doba (1945-1985), Skupina autora, Biblioteka Jutarnjeg lista, Zagreb, 2008., str. 324.

Početakom 1954. sve su se glavne zainteresirane sile složile da održe međunarodnu konferenciju o Indokini i Koreji, i dok su pripreme trajale, bilo je sve očitiije da će ishod u Dien Bien Phuu snažno utjecati na tok pregovora. Postalo je također jasno da Francuzi nisu ni blizu zadavanja odlučnog udarca, nego da ih opkoljavaju i tuku neočekivano jake snage te da im prijete opasnost od kapitulacije. U takvim okolnostima nije bilo jasno bi li francuskim saveznicima bilo preporučljivo dodatno se potruditi ili intervenirati. Amerikanci su se isprva opirali svakom angažmanu, ali su se počeli predomišljati i propagirati gledište da bi gubitak Indokine bio fatalan za budućnost cijele jugoistočne Azije pa i šire. U poznatome siječanjskom govoru Dulles je zaprijetio «masovnom odmazdom» kao načinom zaustavljanja komunističke ekspanzije i agresije, a potkraj ožujka pozvao je na jedinstvenu međunarodnu akciju kako bi se spriječilo nametanje komunizma u jugoistočnoj Aziji. Zatraženo je mišljenje vodećih kongresnika i saveznika o zajedničkoj intervenciji u Indokini i odmazdi protiv same Kine u slučaju kineskog protuudara. Odgovor je bio nepovoljan.¹³

Poslije Korejskog rata Sjedinjenim Državama nije nimalo bilo stalo do azijskih avantura, a ni saveznicima se nisu opirali od nepovjerenja prema makarturizmu što su ga nazirali u pogledima admirala Radforda, načelnika glavnog pomorskog stožera, koji je zagovarao američke zračne udare. Eisenhower je bio spreman odobriti Radfordovu politiku ako se Kongres suglasi i pod uvjetom da Sjedinjene Države ne budu jedina intervencijska sila. Međutim, general Ridgway, načelnik glavnog stožera, opirao se intervenciji tvrdeći da će ona prisiliti Kineze da uđu u rat kao što su učinili u Koreji. Eisenhower je u svojoj predizbornoj kampanji obećao da će zaustaviti rat u Koreji, pa je možda znao da se njegovi uvjeti za intervenciju neće ispuniti, ali je ipak dopustio Dullesu da se i dalje bavi pitanjem savezničke suradnje. Dulles je 11.-14. travnja razgovarao o intervenciji u Londonu i Parizu, pa se vratio u Washington pod dojmom da je osigurao suglasnost za opću konferenciju o razradi plana, ali je Eden, koji je bio u lošim osobnim odnosima s Dullesom, odmah demantirao Dullesovo tumačenje njihovih razgovora i odbio uputiti predstavnika na preliminarnu raspravu. Dulles se kasnije istog mjeseca vratio u Pariz s prijedlogom za jednostranu američku zračnu intervenciju, a Eden, koji se također našao u Parizu na putu u Ženevu, vratio se u London gdje mu je vlada na nedjeljnome sastanku odbila dati odobrenje. Eden je prenio tu odluku Georgesu Bidaultu, francuskomu ministru vanjskih poslova, na aerodromu Orly prije polijetanja u Ženevu, i time stekao ugled čovjeka koji je spasio svijet od ulaska u novi svjetski rat zbog američke nepromišljenosti u

¹³ Velika ilustrirana povijest svijeta, nav. dj., str. 8041.

Dien Bien Phuu. Međutim, čini se da bi bila bliže istini prosudba da je američka intervencija već odbačena zbog protivljenja američkih načelnika stožera (s jedinom iznimkom admirala Radforda), kao i zbog mišljenja američkog Kongresa i javnosti. Mišljenje da je Indokina bitna za slobodni svijet privremeno je zanemareno, a sudbina Vijetnama ponovno je postala lokalno pitanje.¹⁴

¹⁴ Peter Calvocoressi, nav. dj., str. 517.

5. Ženevska konferencija i njene posljedice

Ženevska konferencija, sazvana radi rasprave o Koreji i, sekundarno, Indokini, počela je s radom 26. travnja. Dien Bien Phu je pao 7. svibnja. Pala je i francuska vlada, pa je Mendes-France preuzeo mjesto Laniel (koji je podnio ostavku 13. lipnja) obećavši da će podnijeti ostavku ako do 20. srpnja ne postigne rješenje za Indokinu. 23. lipnja Mendes-France i Ču En-laj imali su za vrijeme prekida rada konferencije dugi privatni razgovor u Bernu prije negoli se En-laj uputio u Bejging preko Indije i Burme.

Istodobno su Churchill i Eden posjetili Washington radi razgovora o nizu tema i popravka štete koju su anglo-američkim odnosima nanijeli sporovi između Dullesa i Edena u travnju. Ubrzo poslije nastavka konferencije potpisana su tri sporazuma o primirju. Vijetnam je podijeljen otprilike duž 17. paralele (kompromisno rješenje), Vietminh je pristao na povlačenje iz Laosa i Kambodže te su osnovane tri komisije za primirje s indijskim, poljskim i kanadskim članovima radi nadgledanja provedbe dogovorenih uvjeta. Konferencija je prije svega potvrdila poraz Francuske i njeno povlačenje iz svih indokineskih država, tj. Laosa i Kambodže, čiji je status trebalo zaštititi od njihovih hereditarnih neprijatelja u Vijetnamu i Tajlandu garancijama Kine, Francuske, Velike Britanije i SSSR-a te Vijetnama, koji je postigao nezavisnost, ali ne i ujedinjenje.¹⁵

Premda su zaključci ženevske konferencije predviđali povlačenje snaga Vietminha, druge su snage i dalje poticale pobunu. Pathet Lao, koji je Ho Shi Minh stvorio 1949. kao dodatak Vietminhu zajedno s članom laoske kraljevske obitelji princem Suvanom Vongom kao jednim od čelnika pokreta, bio je dovoljno jak za uspostavu kontrole nad dvjema sjevernim laoskim pokrajinama. Princ je 1956. posjetio Bejging i Hanoi, a sljedeće godine ušao je u koaliciju sa svojim polubratom Suvanom Fumom (predsjednikom valde) pretpostavljajući da će Laos biti neutraliziran. No koalicija je potrajala samo do 1959. kada su Suvana Vong i ostali vođe Pathet Laoa uhićeni. (Ni kasnije koalicije uspostavljene 1962. i 1973. nisu bile dužeg vijeka.) Pošto su usvojile teoriju o domino efektu prema kojoj bi komunizam progutao cijelu jugoistočnu Aziju ako pobijedi u bilo kojem dijelu regije, Sjedinjene Države nisu bile spremne tolerirati neutralizam pa su odlučile isključiti ne samo komunističkog nego i

¹⁵ Peter Calvocoressi, nav. dj., str. 518.

neutralističkog princa. SAD je počeo u Laos slati novac i drugu pomoć s impulzivnošću koja je izazvala znatnu korupciju i rasipnost te dvogodišnji građanski rat. Nastojeći maksimalno iskoristiti sjeverno-vijetnamske upade, nova je laoska vlada zatražila misiju i snage UN-a. Hammarskjold je osobno posjetio Laos i uputio posebnog predstavnika radi praćenja situacije i izvještavanja kako bi time dobio vremena da se situacija smiri, ali je u prosincu 1959. general Fumi Nosavan izvršio uspješni državni udar čije su posljedice bile upravo suprotne. Udar je također nekoliko mjeseci kasnije potaknuo ponovni udar pod vodstvom kapetana Kong Lea, prilično naivnog simbola ogorčenja običnih ljudi koji su bili siti sukoba i korupcije. Suvana Fuma podupro je Kong Lea, ponovno postao predsjednik vlade i nakratko uspio pomiriti generala i kapetana, ponovno na neutralističkoj osnovi. No to rješenje nije potrajalo, uglavnom zato što su Amerikanci uspjeli osnovati desničarsku frontu pod vodstvom generala Nosavana i princa Bun Uma, daljnjeg rođaka kraljevske obitelji i vladara Champassaka (na jugu). Suvana Fuma pobjegao je u Kambodžu, odakle je ruskim avionom prebačen na razgovore sa svojim polubratom i Kong Leom. Bun Um i Nosavan pokušali su ga pridobiti, ali je on radije otišao na svjetsku turneju. U međuvremenu je Kong Le porazio Bun Uma i Nosavana. Tri su se princa sastala 1961. u Švicarskoj i složili se da bi Laos trebao postati neutralna zemlja bez vojnih savezništava. U Washingtonu je novi predsjednik Kennedy bio skloniji od Eisenhowera prihvaćanju neutralnog Laosa, djelomično zbog razočaranja laoskom desnicom, a djelomično zbog neuspjeha direktne vojne intervencije u Zaljevu svinja na Kubi. Rat je završen kad su Sjedinjene Države i Kina postigle iza kulisa sporazum o neutraliziranom Laosu i evakuaciji stranih vojnika – tj. američkih postrojba kojih se Kina bojala, a Amerikanci smatrali angažiranima u bezvrijednoj akciji. Međutim, Ho Shi Minh se i dalje koristio Laosom za slanje materijala u Južni Vijetnam, vlast Pathet Laoa se širila, a američke snage zamijenila je aktivna komunistička vojska – djelomično laoska, a djelomično vijetnamska – koja je vjerojatno brojila 60 000 ili više vojnika. Laos je postao važno američko ratište, dopuna vođenju rata u Južnome Vijetnamu i zaštiti američkih snaga (oko 50 000 vojnika) u Tajlandu. Amerikanci su na Laos bacili (težinski) više bombi negoli na Njemačku od početka do kraja Drugoga svjetskog rata.¹⁶

Što se tiče Vijetnama, prema zaključcima Ženevske konferencije 1954. Ho Shi Minh je dobio pola zemlje s time da može očekivati i ostatak za manje od dvije godine ako se potpuno prihvate i provedu uvjeti konferencije. Službeni sporazum o primirju potpisali su u Ženevi

¹⁶ Povijest 18, nav. dj., 334. – 335.

generali u ime Francuske i Vietminha. Sporazum je odredio demarkacijsku liniju (otprilike duž 17. paralele), nametnuo prekid vatre te predvidio pregrupiranje vojnih snaga i preseljavanje civila s obje strane demarkacijske linije. Konferencija je također donijela i niz deklaracija, uključujući i završnu, predloženu ali nepotpisanu deklaraciju. Sjedinjene Države i Južni Vijetnam posebno su se ogradili od odredbe te deklaracije koja je predviđala izbore u cijelome Vijetnamu do sredine 1956., uvjereni da takvi izbori doveli cijelu zemlju pod komunističku vlast jer je na polovici sjeverno od linije primirja živjela većina stanovništva, koje bi osim toga glasovalo s 90-postotnom solidarnošću tipičnom za autoritarne režime. Vlada u Južnom Vijetnamu, koju je Bao Dai uspostavio u Saigonu prije Ženevske konferencije, nije se smatrala vezanom nijednom odredbom konferencije.¹⁷

Za Francuze je sporazum o primirju sklopljen 1954. bio prilika za bijeg. Njime su mogli zaključiti rat koji su gubili, a zatim i promatrati s opravdanom ali neugodnom samodopadnošću kako Amerikanci u sljedećoj fazi ponavljaju mnoge francuske pogreške od 1945. do 1954. Rusima i Kinezima sporazum je bio politički aranžman koji su nametnuli Ho Shi Minhu: Rusima zato što su htjeli da Francuska u zametku uguši Europsku obrambenu zajednicu, a Kinezima zato što su htjeli odstraniti zapadne snage i utjecaj iz zemlje na svojoj granici. Možda su i jedni i drugi pretpostavljali da će Ho Shi Minh ubrzo dosita vladati i u Saigonu kao što je vladao u Hanoiu, pa su se našli suočeni s novim problemima kada se to nije dogodilo.

Amerikancima je Ženevska konferencija označila kraj francuske prisutnosti u Aziji koja se – ma kako im mrska neko vrijeme bila zbog općih antikolonijalističkih principa – mogla iskoristiti u antikomunističkome smislu. Pošto su 1954. odlučile da neće više podupirati francusku vlast, Sjedinjene Države potražile su alternativne antikomunističke i antikineske snage. Amerikanci nisu bili zadovoljni Ženevskom konferencijom jer ona nije stvorila takve snage i, štoviše, zaprijetila ubrzanjem kineske komunističke ekspanzije dajući Ho Shi Minhu cijeli Vijetnam u dva zalogaja – sjever sporazumom o primirju i jug izborima. Amerikanci su Ho Shi Minha smatrali satelitom i odbacivali su mogućnost da bio on mogao postati azijski Tito. Stoga su Sjedinjene Države odlučile održati nezavisnost antikomunističkog režima što ga je Bao Dai uspostavio na jugu i stvoriti novi antikomunistički savez koji će zaustaviti Kinu u Aziji kao što je NATO zaustavio SSSR u Europi i time omogućiti buduće zajedničke akcije

¹⁷ Peter Calvocoressi, nav. dj., str. 519.

koje je Dulles neuspješno pokušao organizirati za deblokiranje Dien Bien Phua. Stoga su u rujnu tri azijske i pet neazijskih država – Filipini, Tajland, Pakistan, Sjedinjene Države, Australija, Novi Zeland, Velika Britanija i Francuska – potpisale Sporazum o kolektivnoj obrani jugoistočne Azije (Manilski sporazum, kojim je uspostavljen SEATO, Organizacija saveza jugoistočne Azije). Potpisnice su se obvezale na zajedničku akciju u slučaju agresije na bilo koju od njih a određenome području te na konzultacije u slučaju subverzivnih aktivnosti. Određeno područje bila je jugoistočna Azija, uključujući teritorije potpisnica, te područje južnog Pacifika do 20 30' sjeverne širine. Prema tome, područje je obuhvaćalo Vijetnam, Kambodžu i Laos, ali ne Tajvan ili Hong Kong.¹⁸

SEATO nije nikada postao impresivna organizacija. Savezu se nije pridružila ni jedna značajna čisto azijska država osim Pakistana, koji se, daleko od Kine i zapravo nezainteresiran za kinesku ekspanziju u jugoistočnoj Aziji ili drugdje, pridružio savezu iz skrivenih razloga – da ugodí Sjedinjenim Državama i osigura američku potporu protiv Indije. Francuska je postajala sve ciničniji član, a Velikoj je Britaniji članstvo u savezu bilo sve neugodnije, jer je obveze lojalnog saveznika (s posebnim interesom u području sve dok je zadržala obveze prema Maleziji) morala uskladiti sa željom da se ne miješa u Vijetnam i odoli kušnji da kritizira američke pogreške u toj zemlji. SEATO je zapravo bio samo sredstvo politike Sjedinjenih Država. Njegova je svrha bila osiguranje nezavisnosti Južnog Vijetnama, ali nije mogao spasiti tu loše vođenu zemlju suočenu s dilemom propasti ili preživljavanja pod američkom zaštitom. Stoga je 1975. raspušten.

Ho Shi Minh je prihvatio ženevsko primirje nevoljko te pod ruskim i kineskim pritiskom. Može se pretpostaviti da su ga jedino izgledi na izbore 1956. sklonili da se nagodi s Francuskom u trenutku u kojem je ionako iste godine imao pravo očekivati ne samo predaju Dien Bien Phua nego i raspad cijele francuske vlasti. Ubrzo je ustanovio da su njegove nade lažne i da je 17. paralela samo još jedna linija primirja kojoj je bilo suđeno da očvrsne u političku granicu. Bila je to osim toga linija koja je podrazumijevala ozbiljnije posljedice negoli podjela dvaju dijelova Koreje, jer je u Vijetnamu jug hranio sjever, pa je zadržavanje podjele značilo ekonomske probleme, kao i razočaranje zbog uskraćivanja ponovnog ujedinjenja. U razdoblju neizvjesnosti između potpisivanja primirja i datuma određenog za izbore, koji nisu nikada održani, Ho Shi Minh je pokrenuo program agrarne reforme, a

¹⁸ Charles Sellers, Henry May, Neil R. McMillen, Povijest Sjedinjenih Američkih Država, Barbat, Zagreb, 1996., str. 385.

nastojao je proširiti i industriju i eksploatirati mineralno bogatstvo Sjevernog Vijetnama. Međutim, agrarna reforma provedena po uzoru na kinesku kolektivizaciju potaknula je seljačku pobunu, koja je pak potaknula vladavinu terora, koji je izmaknuo kontroli i izazvao najmanje 50 000 poginulih. Industrijalizacija je zahtijevala pomoć razvijenih zemalja poput SSSR-a i Čehoslovačke, a ne Kine, pa je poslije kinesko-ruskog raskola pedesetih godina Ho Shi Minh morao balansirati između Moskve i Bejinga. Isprva je dopustio da se odnosi s Kinom pogoršaju te je 1957. primio Vorošilova u Hanoi, ali ta pristranost nije bila po volji nekim njegovim suradnicima, pa je možda i ugrozila njegov položaj. Ho Shi Minh je cijeloga života imao veze s SSSR-om i moskovskim komunizmom, a general Giap, kojega je podupirala sjeverno-vijetnamska vojska, gajio je tradicionalno vijetnamsko nepovjerenje prema Kini; međutim, ostali su čelnici bili po općem mišljenju prokineski raspoloženi, uključujući Truong Chinh, koji se oslanjao na stranku Lao Dong (ta je stranka, osnovana 1951., bila u osnovi komunistička, ali je među njezinim članovima bilo i nekoliko istaknutih nekomunističkih ličnosti). Ho Shi Minh je 1959. proveo dva mjeseca u Moskvi, a u Hanoi se vratio preko Bejinga. U to su doba nastavljeni sukobi na jugu, a problem oslobađanja od Francuza zamijenio je mnogo krvaviji problem oslobađanja od Amerikanaca. Ho Shi Minh je to uspio doživjeti (umro je 1969.).¹⁹

Južni Vijetnam krenuo je u nezavisnost razmjerno mirno i ekonomski uspješno usprkos gotovo milijunu izbjeglica sa sjevera (dvije trećine kojih su bili katolici). Predsjednik vlade Ngo Dinh Diem, sjevernjak i katolik, eliminirao je Bao Daija, koji je svrgnut 1955., i godinu dana kasnije proglasio republiku, a sebe predsjednikom. Premda su posljednje francuske postrojbe otišle tek u travnju 1956., Amerikanci su pomoć prebacili s Francuza na Diema već prvoga dana 1955. Diem je bio protu-francuski orijentirani intelektualac, ne posebno proamerički i ni u kojem slučaju demokrat. On je Južni Vijetnam smatrao osobnim ili obiteljskim posjedom kojim je upravljao mrežom tajnih društava – nepotistički, netolerantno i neinteligentno. Antagonizirao je budiste, dominantnu vjersku skupinu, i stanovnike brdskih krajeva koji su, premda manjinski dio stanovništva, nastavali više od polovice ruralnog dijela zemlje koji je pogodovao subverzivnim pokretima. Diem i njegova obitelj – uz ostale i petero braće – postajali su sve nepopularniji i u gradovima. Gradovi su postali generatori inflacije i poroka, dok su ruralni dijelovi postali otvoreno poprište za rješavanje privatnih sporova i iznuđivanje, koji su seljake otjerali u naručje komunističke opozicije.

¹⁹ Povijest 18, nav. dj., str. 339.

Prvi državni udar protiv režima u studenome 1960. nije uspio, ali je tri mjeseca poslije opozicija dovoljno ojačala, pa je napala Diemovu palaču iz zraka. Otprilike u isto vrijeme Ho Shi Minh je odlučio pružiti materijalnu pomoć snagama koje su se na selu okupljale protiv Diema. Usprkos američkim pritiscima, Diem je odbijao slati hranu Sjevernom Vijetnamu, pogrešno uvjeren da je sjeverni režim pred padom pod teretom seljačkih pobuna. Time je Ho Shi Minh dobio uz politički i ekonomski razlog za ponovno otvaranje sukoba. U vrijeme sklapanja ženevskog primirja komunisti na jugu (mnogi su potražili utočište na sjeveru) sakrili su oružje za slučaj mogućih ponovnih sukoba. Razvila se aktivna komunistička opozicija Diemu pod nazivom Vijetkong (što je isprva bio pogrdan naziv). 1960. formirana je Narodna oslobodilačka fronta, a 1962. Međunarodna kontrolna komisija, promatračka skupina osnovana u Ženevi osam godina ranije, izvijestila je da se Sjeverni Vijetnam miješa u građanski rat na jugu i podupire Narodnu oslobodilačku frontu.²⁰

Budistički otpor Diemovu režimu dosegnuo je vrhunac 1963.: budistički monasi javno su se spaljivali i na taj jezivi način prosvjedovali protiv proganjanja. Vlasti su uzvratile pljačkanjem pagoda i mučenjem monaha. Amerikanci su prekinuli slanje pomoći Diemu i potaknuli državni udar protiv njega. U studenome su ubijeni Diem i njegov najnepopularniji brat Ngo Dinh Nhu, režim je pao i general Duong Van Minh («Mali Minh») postao je predsjednik prve od nekoliko prijelaznih vojnih vlada. U sljedećih osamnaest mjeseci dogodilo je šest državnih udara. General Minh morao se povući dva mjeseca poslije Diemove smrti. General Nguyen Khanh bio je militantniji u odnosu na Sjeverni Vijetnam, ali ne i sigurniji u Saigону zbog otpora budista i studenata koji su zahtijevali kraj vojne vlasti. Khanh je preživio jedan državni udar u rujnu 1964., ali ga je početkom 1965. maknuo još militantniji general Tran Van Minh («Veliki Minh»). Međutim, od druge polovice 1965. najmoćnije su ličnosti bili general Nguyen Cao Ky, najborbeniji od svih generala koji su došli na vlast i najodlučniji u namjeri da prenese rat preko 17. paralele, te general Nguyen Van Thieu.²¹

²⁰ Povijest 18, nav. dj., str. 340.

²¹ Henry Kissinger, Diplomacija, Golden marketing, Zagreb, 2000., str.577.

6. Američka politika prije rata

Sve je počelo s najboljim namjerama. Tijekom dva desetljeća nakon svršetka Drugoga svjetskog rata Amerika je preuzela vodeću ulogu u izgradnji novoga međunarodnog poretka od fragmenata jednog uništenog svijeta. Postavila je zdrave temelje za razvoj Europe, obnovila Japan i suočila se s komunističkim ekspanzionizmom u Grčkoj, Turskoj, Berlinu i Koreji. Uz to se uključila u prve mirnodopske saveze te pokrenula program tehničke pomoći zemljama u razvoju. Zemlje pod zaštitom Amerike uživale su mir, prosperitet i stabilnost.²²

U Indokini su svi prethodni modeli američke angažiranosti u inozemstvu doživjeli propast. Prvi put u međunarodnim angažmanima Amerike u dvadesetom stoljeću istrošio se izravan, uzročno povezan odnos sustava vrijednosti i rezultata Amerike. Univerzalna primjena vlastitoga sustava vrijednosti navela je Amerikance da preispitaju utemeljenost tih vrijednosti i upitaju se zašto su uopće išli u Vijetnam. Stvorio se jaz između američkog uvjerenja u iznimnost vlastitih nacionalnih iskustava i kompromisa i nejasnoća inherentnih geopolitičkom sustavu, čiji je cilj definiran kao obuzdavanje širenja komunizma. Tijekom teškog iskušenja u Vijetnamu, vizija američke iznimnosti ugrozila je samu sebe. Američko društvo nije se upuštalo u rasprave o praktičnim nedostacima svoje politike, već o dostojnosti Amerike da odigra bilo kakvu međunarodnu ulogu. Upravo taj aspekt rasprava o Vijetnamu otvorio je bolne i teško izlječive rane.²³

Rijetko su kad posljedice akcije neke nacije bile u tolikom protuslovlju s početnom zamisli. U Vijetnamu je Amerika zanemarila temeljni princip vanjske politike koju je izložio Richelieu tri stoljeća prije: «...ono što treba podržati i sila potrebna za to trebaju biti u geometrijskoj proporciji». Geopolitički pristup usmjeren k analizi nacionalnih interesa omogućio bi odvajanje strateški bitnih pitanja od onih nebitnih. To bi navelo Ameriku da se zapita zašto je procijenila dovoljno sigurnim političkim potezom nijemo promatrati događaje iz 1948., kad su komunisti osvojili velik dio Kine, a potom zaključila kako je američka nacionalna sigurnost ugrožena u mnogo manjoj azijskoj zemlji koja nije bila neovisna već posljednjih 150 godina, a i prije toga nikad nije bila neovisna u svojim sadašnjim granicama.

²² Henry Kissinger, nav. dj., str. 568.

²³ David L Anderson, *The Columbia guide to the Vietnam War*, New York, 2002., str. 20.

Tijekom dvadesetog stoljeća svi američki predsjednici neprestano su naglašavali da Amerika nema nikakve «sebične» interese, te da je njezin temeljni, ako ne i jedini, vanjskopolitički cilj postizanje općeg mira i napretka. U inauguralnom govoru 20. siječnja 1949. Truman izražava odlučnost da njegova zemlja ostvari plemenit cilj i stvori svijet u kojemu «će sve zemlje i svi narodi bit slobodni i upravljati svojim zemljama na način koji ocijene najboljim». Pritom je istaknuo da se neće slijediti politika nacionalnih interesa: «Ne tražimo nikakav teritorij. Nikome ne namećemo svoju volju. Ne tražimo nikakve privilegije koje nismo spremni dati drugima.» Politika Sjedinjenih Država temeljit će se na «jačanju zemalja koje streme slobodi i zaštititi ih od moguće agresije davanjem vojnih savjeta i opreme. «Cilj nam je pružiti potporu slobodnim zemljama koje će s nama surađivati i raditi na održavanju mira i sigurnosti.» Nacionalni cilj postaje ostvarenje slobode svake neovisne zemlje bez obzira na njezino strateško značenje za Sjedinjene Države.²⁴

Tijekom svoja dva inauguralna govora Eisenhower govori o istom problemu još jasnijim jezikom. Opisuje svijet u kojemu se ruše kraljevstva, nestaju velika carstva i javljaju se nove nacije. U tom je sveukupnom metežu sudbina Sjedinjenim Državama dodijelila ulogu da štiti slobodu bez obzira na zemljopisni položaj ugroženih zemalja ili vlastite nacionalne interese. Eisenhower je pritom istakao da bi takve kalkulacije bile protivne američkom sustavu vrijednosti u kojemu se sve nacije i narodi smatraju jednakima: «Smatrajući obranu principa slobode jednim i nedjeljivim pitanjem, cijenimo sve kontinente i narode i smatramo ih jednakima. Odbijamo svaku pomisao da je jedna rasa ili jedan narod u bilo kojemu smislu inferioran i bezvrijedan.» Eisenhower je bio uvjeren da se američka vanjska politika ne može usporediti s politikom bilo koje druge zemlje, već je odraz moralne odgovornosti Amerike, a ne rezultat uspostavljanja ravnoteže između omjera rizika i koristi.²⁵

U svojem inauguralnom obraćanju naciji Kennedy je dodatno istaknuo nesebičnost Amerike u pristupu vanjskoj politici. Smatrajući svoju generaciju izravnim sljedbenikom prve demokratske revolucije na svijetu, zatražio je od administracije «da ne dopusti kršenje ljudskih prava kojima je njegova zemlja oduvijek odana, i koje Amerika smatra prioritarnim pitanjem i u današnje doba, kako u zemlji, tako i diljem svijeta. Želim da svaka nacija, bilo prijateljska ili neprijateljska prema nama, bude uvjeren da smo spremni platiti svaku cijenu,

²⁴ Henry Kissinger, nav. dj. str. 569.

²⁵ Henry Kissinger, nav. dj., str. 569.-570.

podnijeti svaki teret, prevladati sve teškoće, pružiti podršku svakom prijatelju te se suprotstaviti svakom neprijatelju da bismo zajamčili opstanak i uspjeh slobode.»²⁶

Američko prihvaćanje globalnog angažmana nije bilo povezano ni sa kakvim interesom bitnim za nacionalnu sigurnost i nije isključivalo ni jednu zemlju ni regiju svijeta.

U doba inauguralnoga govora predsjednika Lyndona B. Johnsona 20. siječnja 1965., uvriježeno vjerovanje kulminira tvrdnjom da angažman Amerike u inozemstvu, čiji su korijeni u demokratskom sustavu vlade, u potpunosti briše razliku između obveza zemlje u unutarnjoj i vanjskoj politici. Prema Johnsonovoj tvrdnji, za Ameriku ni jedna strana zemlja nije beznadan slučaj: «Opasnosti i problemi koje smo nekad nazivali «stranima» sada postaju dio naše svakidašnjice. Ako je već potrebno da Amerika žrtvuje živote svojih mladića i iscrpljuje se financijski u zemljama koje su nam gotovo nepoznate, tada je to cijena koju moramo platiti zbog vjere u naše dugoročne obveze prihvaćene ugovorima.»²⁷

Poslije je postalo moderno citirati takve izjave kao primjere arogancije velike sile ili pak licemjerne izlike koje prikrivaju želju za dominacijom. Takav lakovjeran cinizam pogrešno tumači samu bit američkih političkih uvjerenja. Amerika se smatra «naivnom», ali istodobno upravo iz te naivnosti crpi snagu za nadljudske napore. Geopolitička analiza specifičnih opasnosti koje označuje komunističko osvajanje neke daleke zemlje nije smatrana toliko bitnom koliko slogani o odupiranju agresiji kao takvoj i sprečavanju daljnjega širenja komunizma. Pobjeda komunizma u Kini samo je dodatno učvrstila uvjerenje kreatora američke politike da se nikakva komunistička ekspanzija više ne može tolerirati.

Politički programi i službene izjave iz tog razdoblja jasno pokazuju da su takva uvjerenja uglavnom bila neosporavana. U veljači 1950., četiri mjeseca prije početka sukoba u Koreji, dokument NSC 64 (National Security Council) zaključuje da je «Indokina ključ Jugoistočne Azije te da je suočena s ozbiljnom prijetnjom.» Taj memorandum označava početak tada aktualne teorije domina, koja predviđa da će u slučaju pada Indokine uskoro uslijediti pad Burme i Tajlanda, «te će tada ravnoteža u Jugoistočnoj Aziji biti ozbiljno ugrožena.»

²⁶ Isto, str. 570.

²⁷ Isto, str. 571.

Ulaz američkih snaga u Indokinu otvorio je sasvim nova moralna pitanja. Funkcija Sjevernoatlantskog saveza bila je obrana demokratskih zemalja; američkom okupacijom Japana u tu su zemlju uvedene demokratske institucije, dok je cilj Korejskoga rata bio ne dopustiti ugrožavanje neovisnosti malih zemalja. U Indokini se koncepcija obuzdavanja komunizma tumačila gotovo isključivo geopolitičkim razlozima, što je bilo nespojivo s ideologijom koja je prevladavala u Americi. Obrana Indokine bila je potez u potpunoj suprotnosti s američkom tradicijom antikolonijalizma. Premda još uvijek francuske kolonije, države Indokine nisu bile ni demokratske ni neovisne. Premda 1950. Francuske pretvara svoje tri kolonije – Vijetnam, Laos i Kambodžu – u članice Francuske unije, ubrzo odustaje od tog nauma jer strepi da ako te tri države ostvare puni suverenitet, ne bi mogla ponuditi ništa manje ni trima sjevernoafričkim kolonijama – Tunisu, Alžiru i Maroku.²⁸

Godine 1950. Trumanova administracija odlučuje da Indokina mora ostati izvan komunističkog bloka u svrhu očuvanja sigurnosti slobodnoga svijeta. Takvim se potezom zapravo odustaje od američke antikolonijalne politike pružanjem otvorene podrške francuskoj borbi u Indokini. Zaključuju da nema drugoga rješenja doli osloniti se na francusku vojsku, koja će se morati odupirati komunističkim snagama u Indokini uz financijsku i logističku pomoć Amerike. Nakon pobjede u toj borbi, Amerika je namjeravala uskladiti svoja strateška i antikolonijalna uvjerenja inzistiranjem na neovisnosti Indokine.²⁹

6.1. Početni angažman SAD-a u Indokini

Početni angažman Amerike u Indokini pedesetih godina postao je model svakoga budućeg vanjskopolitičkog angažiranja: dovoljno snažan da se Amerika ozbiljno uplete, ali ne toliko značajan da bi bio odlučujući. U ranim etapama toga škripca riječ je bila o nepoznavanju stvarnih uvjeta na terenu i otežanosti provođenja operacija zbog francuskih kolonijalnih vlasti, kao i lokalnih vlasti tzv. Udruženih država Francuske unije: Vijetnama, Laosa i Kambodže.

Ne želeći da ih se smatra sudionikom u kolonijalnoj politici, zapovjedništvo združenoga stožera i State Department željeli su zaštititi moralni ugled vlastite zemlje pritiskom na Francusku da prizna neovisnost tih zemalja. Taj delikatan zadatak uspostavljanja ravnoteže na

²⁸ David L Anderson, nav. dj., str. 23.

²⁹ Henry Kissinger, nav. dj., str. 573.

kraju je prepušten State Departmentu, koji je pokazao da je svjestan iznimne složenosti situacije te prozvao program operacija u Indokini operacijom «Eggshell» (ljuska jajeta). Sam naziv te operacije upućuje na veliku krhkost situacije, a sadržaj programa nije doveo do rješenja. Cilj je bio navesti Francusku da Indokini prizna veći stupanj neovisnosti i istodobno ju ohrabriti da nastavi voditi rat protiv komunizma. Nitko pritom nije objasnio zašto bi Francuska trebala ugroziti živote svojih vojnika u ratu koji bi prisutnost te zemlje u Indokini učinio nevažnim.³⁰

Eisenhowerova administracija nije smatrala upitnom odlučnost Amerike da očuva sigurnost na području Indokine, i time riješi problem koji je naslijedila od prethodne administracije. Eisenhowerova administracija stoga odlučuje uskladiti svoju stratešku doktrinu i moralna uvjerenja jačanjem pritisaka čiji je cilj reformiranje Indokine. U svibnju 1953., četiri mjeseca nakon polaganja zakletve, Eisenhower je zatražio da američki veleposlanik u Francuskoj, Douglas Dillon, natjera Francuze da imenuju novo vodstvo koje će «ostvariti pobjedu» u Indokini, te istodobno «jasno i nedvojbeno obznani, da će zemlja dobiti neovisni status čim se ostvari pobjeda nad komunistima».

Američka univerzalistička tradicija nije joj dopuštala da pravi razliku između potencijalnih žrtava na temelju strateške važnosti određene zemlje za SAD. Kad su se američki lideri pozivali na nesebičnost američkih ciljeva, to su činili jer su stvarno vjerovali u tu tvrdnju, i bili spremniji braniti neku zemlju zbog zaštite načela nego zbog obrane američkih nacionalnih interesa.³¹

Odabravši Vijetnam kao mjesto gdje će povući crtu i ograničiti daljnje širenje komunizma, Amerika se suočila s ozbiljnim dvojbama i problemima. Ako je jedini način koji osigurava poraz gerile provedba političkih reformi, znači li jačanje gerile da američke preporuke nisu pravilno primijenjene, ili da su u ovoj fazi borbe sasvim irelevantne? Ako je Vijetnam zaista toliko bitan za globalnu ravnotežu kao što su tvrdili američki lideri, nije li to značilo da će geopolitičke nužnosti ne kraju nadvladati sve druge i natjerati Ameriku da se upusti u rat u zemlji koja je od nje udaljena 12 000 milja?

³⁰ David L. Anderson, nav. dj., str. 26.

³¹ Henry Kissinger, nav. dj., str. 589.

6.2. Vijetnam do dolaska prvih američkih trupa

Ženevska konferencija označila je kraj jedne i početak druge faze oslobodilačke borbe naroda Indokine. Ženevskim sporazumima, koje su potpisale sve velike sile osim SAD, 17. paralela je određena kao privremena demarkacijska crta sa demilitariziranom zonom širine 4 km, s obje strane paralele. Postavljen je uvjet da se do 20.7.1956. provedu, u oba dijela Vijetnama, opći izbori na kojima bi se odlučilo o budućem političkom i državnom uređenju; i Južnom i Sjevernom Vijetnamu zabranjeno je pristupanje bilo kakvom vojnom savezu, odnosno da na svojem teritoriju dozvole uspostavljanje vojnih baza drugih država; potpisnice sporazuma su se obvezale da će poštovati teritorijalni i državni suverenitet Vijetnama, Laosa i Kambodže, i da će se suzdržavati od bilo kakvog miješanja u njihovu unutarnju i međunarodnu politiku. Da bi se osiguralo provođenje donesenih odluka i ostvarila što nepristranija kontrola primirja, oformljena je posebna međunarodna komisija predstavnika vlada Indije, Kanade i Poljske.³²

Na vanjskopolitičkom planu režim u Južnom Vijetnamu veže se uz SAD. Sporazumom u Washingtonu 1954. vlada SAD i službeno preuzima nadzor od Francuske u pogledu daljnjeg pružanja vojne pomoći sajgonskom režimu. U veljači 1955. američka vojna misija u Saigону preuzima cjelokupnu organizaciju obuke južno-vijetnamske vojske, a nešto kasnije sajgonska vlada donosi odluku o školovanju vojnog kadra u SAD. Usporedno s pružanjem financijske pomoći, intenzivirano je slanje američkog ratnog materijala i opreme. U travnju 1956. sajgonska vlada postavlja zahtjev Parizu da evakuiraju svoje jedinice i baze iz Južnog Vijetnama. Tako je za nepune dvije godine Južni Vijetnam postao jedno od glavnih uporišta SAD-a u provedbi njihove vojno-političke strategije u Jugoistočnoj Aziji.³³

Da bi održale to područje pod svojom kontrolom i dominacijom, SAD se odlučuju ne samo na novčanu i materijalnu pomoć, već i na upućivanje vojnih instruktora, savjetnika i stručnog tehničkog osoblja u sve zemlje Indokine, osobito u Južni Vijetnam i Tajland, kao i na izgradnju sistema vojnih baza (do 1959. uređeno je 46 vojnih aerodroma i 11 morskih baza). Broj američkih vojnih instruktora povećan je u sajgonskim jedinicama i bazama za deset puta: na oko 7000 krajem 1959. Vojskom Južnog Vijetnama upravljalo je, praktički, Ministarstvo obrane SAD preko Uprave vojne misije i američkog veleposlanstva u Saigону. Posebno se

³² Vojna Enciklopedija, nav. dj., str. 489.

³³ Povijest svijeta, 3. dio, Marjan tisak, Split, 2005., str. 720.

inzistiralo na formiranju što brojnijih policijskih snaga kojima bi se masovno pokrila cjelokupni državni teritorij, jer vojska to nije mogla osigurati.³⁴

U takvim uvjetima dolazi i do prvih organiziranih oružanih akcija protiv režima Ngo Dinh Diema. Legalni oblici otpora, primjenjivani u prethodnom periodu, više nisu odgovarali. Za obaranje kvislinškog režima izlaz se morao tražiti u oružanoj borbi. U prvim mjesecima 1959. pojavljuju se tzv. grupe za samoobranu od terora policije i vojnih komandanata, a usporedno se formiraju i brojne gerilske jedinice. Njihove akcije ograničavale su se na uža područja i vođene su relativno malim snagama. U travnju 1959. sajgonska vlada izjavljuje da se u Južnom Vijetnamu vodi rat, a već u svibnju jedna pješadijska divizija pod američkom upravom izvodi operaciju čišćenja u provinciji Quang Ngai. Istovremeno, intenzivirane su i političke pripreme. Stvaraju se masovne patriotske organizacije za borbu protiv sajgonskog režima, a u vojnim jedinicama i vojnim bazama počinje ilegalni političko-propagandni i obavještajni rad na vrbovanju oficira i vojnika za oslobodilački pokret.³⁵

Od prvog dana ustanak dobiva organiziran, a postupno i općenarodni karakter. Ujedinjavanjem četiri glavne političke stranke, osnovana je 20.12.1960. Fronta nacionalnog oslobođenja (FNO), kojoj se odmah priključuju i brojne sindikalne, staleške i vjerske organizacije, koje su se borile za nezavisnost Južnog Vijetnama. Kao organizacija otvorena za sve vrste društvenih i političkih progresivnih grupacija i stranaka, kao i pojedinaca, FNO nije imala isključivo ideološki karakter, niti se unaprijed izjašnjavala za modele budućeg političkog, društvenog i ekonomskog uređenja. Politička strategija Fronte zasnivala se na nekoliko osnovnih premisa: ujedinjenje Vijetnama, provođenje i poštivanje odluka Ženevske konferencije o Indokini, i stvaranje demokratskog poretka u zemlji.

Na osnivačkom zasjedanju Fronte nacionalnog oslobođenja izabran je i rukovodeći organ ustanka – Centralni komitet; za predsjednika Predsjedništva izabran je Nguyen Huu Thoo, a za vrhovnog zapovjednika oslobodilačke vojske Than Nam Thung. Sudionici zasjedanja su se opredijelili i za osnovne principe političke i vojne strategije oslobodilačkog rata. Njegova najvažnija obilježja su bila: dugotrajnost, općenarodni karakter i primjena partizanskog načina ratovanja. U utvrđivanju tih strategijskih načela, FNO je polazio, prije svega, od procjene vojne i ekonomske snage protivnika, a ona se zasnivala na direktnoj intervenciji i pomoći

³⁴ Vojna Enciklopedija, nav. dj., str. 489.

³⁵ Isto, str. 490.

SAD. S obzirom na te i druge okolnosti, FNO nije računala s kratkotrajnom oružanom borbom i brzim završetkom rata; u pogledu materijalne i političke pomoći drugih država, naroda i pokreta, nisu se stvarale nikakve iluzije – oslonac je bio na vlastitim snagama, a pomoć drugih prihvaćana je kao normalni oblik podrške narodnooslobodilačkim i revolucionarnim pokretima.³⁶

³⁶ Vojna Enciklopedija, nav. dj., str. 489.

7. Razvoj oslobodilačke borbe u prvih pet godina (1960.-1964.)

Širom zemlje, a osobito u delti rijeke Mekong i oko Saigona, jedinice FNO izvode gotovo danonoćne prepade i diverzije na policijske stanice, manja uporišta, skladišta opreme i oružja, mostove i željeznička čvorišta, zgrade Uprave, a povremeno se upuštaju i u okršaje većih razmjera. U pogledu stvaranja vojnih formacija, strategija FNO bila je elastična: svako selo, okrug i provincija trebali su formirati oružane snage prema konkretnim uvjetima, mogućnostima i potrebama, a do oružja trebaju doći borbom, kupovinom od sajgonskih vojnika, otimanjem iz skladišta i sl.

Za režim u Saigону i vladajuće krugove SAD događaji su se odvijali izrazito nepovoljno. Akcije tzv. pročešljavanja i čišćenja nisu davale veće rezultate (iako im je broj neprekidno povećavan: 1960. godine 2185, 1962. oko 27000, a 1963. 37000); dezerterstvo je uzimalo sve šire razmjere, diverzije u gradovima su izvođene sve češće (osobito u Saigону), a vlast u selima se lagano ali neizbježno raspadala. Krajem ožujka 1961. u Bangkoku, na zasjedanju SEATO Saveza, rat u Južnom Vijetnamu postaje centralna tema, a prvih dana veljače 1962. u Saigону se formira i posebna američka Uprava za Južni Vijetnam – Military Assistance Command Viet Nam u okviru tzv. Staley-Taylorovog plana. Ideje američkog generala zasnivale su se na tzv. pacifikaciji Južnog Vijetnama od Sjevernog, masovnim raseljavanjem stanovništva i stvaranjem strateških naselja, poslije čega bi uslijedio koncentrični i snažni vojni udar po bazama oslobodilačke vojske. Sa gledišta američke globalne strategije, to je bio tzv. nekonvencionalni rat, čije je vođenje prepušteno režimu u Saigону, dok su se SAD angažirale specijalnim snagama, savjetnicima i instruktorima, oružjem i ratnim materijalom. U skladu s tim, intenzivirana je i vojna pomoć sajgonskoj vojsci: 10.11.1961. u zrakoplovnu bazu Bien Hoa slijeće prva eskadrila lovaca-bombardera, 21. prosinca dolaze 2 čete helikoptera, u ožujku 1962. na sajgonski aerodrom slijeće više grupa lovaca-bombardera i helikoptera. Stupanj angažiranja američkih trupa povećavan je usporedno s porazima sajgonskih jedinica i diskreditiranjem kvislinškog režima Ngo Dinh Diema u zemlji i u svijetu. Val masovnih demonstracija i nezadovoljstvo naroda širili su se poput plime, što dovodi do Ngo Dinh Diemovog pada, 1.11.1963.³⁷

³⁷ David L Anderson, nav. dj., str. 30.

Koncepcija strateških naselja (logora ograđenih bodljikavom žicom, bambusovim kolcima, protu-pješačkim minama i kanalima ispunjenima vodom) bila je američka varijanta već poznate strategije uljanih mrlja (postupne okupacije), koju su ranije pokušavali realizirati zapovjednici britanskih kolonijalnih trupa u Malaji. Zamišljena je tako da se za 2 do 3 godine osnuje oko 16 000 naselja u kojima bi se silom natjeralo dvije trećine stanovništva radi njegove izolacije od FNO, s tim što bi glavni dio posla preuzele sajgonska vojska i policija. Plan je trebalo provesti u tri etape: u prvoj, izgraditi veći broj utvrđenih uporišta u obalnom području i unutrašnjosti; u drugoj, očistiti teritorij oko uporišta i spojiti ih u utvrđene linije, i u trećoj – započeti istovremeno snažno djelovanje kopnenih i zračnih snaga i riječne ratne flote u više pravaca i uništiti glavne baze oslobodilačke armije. Smatralo se da plan u svim svojim elementima mora imati ofenzivno obilježje, jer bi u protivnom doživio sudbinu francuske strategije u prethodnom indokineskom ratu. U skladu s tim, vlada SAD-a povećava broj pošiljki ratnog materijala i oružja, a na konferencijama u Honoluluu i Manili rat u Južnom Vijetnamu postaje središnja tema rasprave.³⁸

Umjesto očekivanog poraza FNO, uslijedila je njegova potpuna afirmacija; ideja o strateškim naseljima se kompromitirala prije nego što je i ostvarena; narod Južnog Vijetnama se masovno uključivao u borbu protiv sajgonskog režima, a usporedno se širila i mreža lokalnih organa nove narodne vlasti.

³⁸ Vojna Enciklopedija, nav. dj., str. 491.

8. Vijetnam : put bez povratka; John F. Kennedy i Lyndon B. Johnson

U doba kad je Kennedy preuzeo predsjedničku dužnost, gerilski rat u Južnom Vijetnamu postao je tako žestok da je spriječio konsolidaciju vlade Ngo Dinh Diema, premda sam opstanak vlade još nije doveden u pitanje. Prividno smirenje gerilskih aktivnosti navelo je Kennedyjevu administraciju da se zavarava vjerovanjem da bi se relativno malim dodatnim naporima mogla postići potpuna pobjeda. To privremeno zatišje bilo je rezultat preokupacije Hanoia Laosom, a daljnji razvoj događaja pokazao je da je bila riječ samo o zatišju pred buru. Čim su se linije opskrbe preko Laosa otvorile, gerilski rat na jugu ponovno se počeo zahuktavati, a američke dileme i dalje ostaju nerješive.³⁹

Kennedyjeva se administracija zapleće u vijetnamskoj močvari u svibnju 1961. odlaskom potpredsjednika Johnsona u Saigon s ciljem da se «procijeni» situacija. Takve misije gotovo su uvijek znak da je odluka već donesena. Ni jedan potpredsjednik nije u poziciji donijeti nepristran sud o gerilskom ratu koji traje već puno desetljeće na temelju dvodnevnoga ili trodnevnoga posjeta zemlji. Premda su mu dostupne sve informacije obavještajnih službi i izvješća (što ovisi i o samom predsjedniku), nema dovoljno osoblja za provođenje temeljitih analiza i njihovu provjeru. Putovanja potpredsjednika zemlje u inozemstvo obično imaju za cilj podupiranje američkog ugleda ili pak davanje vjerodostojnosti odlukama koje su već donesene.

Istodobno s Johnsonovim odlaskom u Vijetnam, Vijeće za nacionalnu sigurnost 11. svibnja ističe da je sprečavanje komunističke dominacije u Južnom Vijetnamu američki nacionalni interes. Prihvaća se strategija «stvaranja demokratskog društva koje je održivo», i to vojnim, političkim, psihološkim i tajnim akcijama. Konceptija zadržavanja komunizma pretvarala se u koncepciju izgradnje nacije.

Nakon proglašavanja temeljnih načela, administracija je morala definirati politiku prema Vijetnamu. Slijedeća tri mjeseca glavna je preokupacija Amerike bila Berlinska kriza. U trenutku kad se mogla ponovno pozabaviti vijetnamskim pitanjem, u jesen 1961., sigurnosna se situacija pogoršala do stupnja koji je mogao biti ublažen samo snažnom američkom

³⁹ Henry Kissinger, nav. dj., str. 597.

vojnom intervencijom. General Maxwell Taylor, predsjednikov vojni savjetnik, i Walt Rostow, direktor odjela State Departmenta za planiranje politike, daju preporuku da se bitno ojača savjetnička uloga Amerike na svim razinama vijetnamske administracije. Donosi se odluka da se pošalje logistička podrška od 8000 ljudi, s navodnim ciljem da pomognu pri suzbijanju poplava u delti rijeke Mekong. Međutim, ti dužnosnici bili su opremljeni samo za samoobranu. Znatni porast broja civilnih savjetnika u Vijetnamu bio je potez u skladu s preporukom administracije. Rezultat svega je kompromis između Kennedyjeve administracije koja je željela ograničiti američku prisutnost u Vijetnamu na savjetničku ulogu, i zagovornika trenutnoga slanja borbenih trupa. Ni grupa zagovornika slanja vojnika u Vijetnam nije bila jedinstvena u pitanju kakav bi točno trebao biti zadatak borbenih trupa, a jedinstvenost su pokazali jedino u podcjenjivanju ozbiljnosti situacije. Zamjenik ministra obrane William Bundy procjenjuje da bi slanjem 40000 vojnika, što je bila preporuka zajedničkoga zapovjedništva združenog stožera, šanse za «sređivanje situacije» bile 70 posto.⁴⁰

Nije bilo nikakve sumnje da se ide prema daljnjem jačanju vojne sile, budući da Kennedy nije promijenio svoje viđenje situacije. Kennedy 14. studenog 1961. obavještava svoje osoblje da će se reakcija Sjedinjenih Država na komunističku «agresiju procjenjivati na obje strane «željezne zavjese»... te biti provjera odlučnosti i planova američke administracije». Ako se Amerika odluči za opciju pregovora, a ne slanje pojačanja, postoji mogućnost da svijet procijeni «da je Amerika zapravo slabija no što je bila u Laosu». Kennedy odbija prijedlog Chestera Bowlesa i Averella Harrimana da prihvati «pregovore» i primijeni odredbe Ženevskog sporazuma iz 1954., što je tek eufemizam za odustajanje od svih akcija u Južnom Vijetnamu.⁴¹

Prihvaćanjem Bundyjeve procjene da je potrebno 40000 ljudi za realizaciju plana, Amerika se upustila u akciju koja je u najboljem slučaju mogla završiti pat pozicijom. U trenutku kad je Kennedy stupio na dužnost, u Vijetnamu je bilo angažirano oko 900 američkih vojnika. Do kraja 1961. taj broj će porasti na 3164, a u doba atentata na Kennedyja 1963. godine u Vijetnamu je već angažirano 16.263. vojnika, s time da nove snage još pristižu. Godine 1960. Amerika je imala pet žrtava, slijedeće godine 16, 1963. godine 123, a 1964., posljednje godine prije masovnog angažiranja američkih borbenih jedinica, broj raste na više od 200. usprkos stalnom jačanju borbenih jedinica i prikupljanja snaga za operacije, vojna se situacija

⁴⁰ Henry Kissinger, nav. dj., 598.-599.

⁴¹ Isto, str. 599.

bitno ne popravlja. Jačanjem vojne uloge Amerike u Južnom Vijetnamu, Amerika sve više ističe i važnost političkih reformi. Što više Washington inzistira na unutarnjim promjenama, rat se sve više amerikanizira.⁴²

Kennedyjeva administracija čvrsto se držala truizma koji će poslije utjeloviti jednu od nerješivih dilema Indokine. Inzistiranjem na istodobnoj provedbi političkih reformi i vojnoj pobjedi zatvara se začarani krug. Gerilske su snage imale potpuno otvorene ruke da odluče o intenzitetu ratovanja i stoga je stupanj sigurnosti bio potpuno neovisan o ritmu provođenja reformi. Što je više rasla nesigurnost, rasla je i vjerojatnost da će vlasti u Saigonu postati sve bešćutnije. I drugi političari koji nisu formirani pod tako snažnim utjecajem mandarinske tradicije kao Diem, složili bi se da je izgrađivanje pluralističkog sustava usred gerilskog rata zastrašujući, gotovo neizvediv zadatak, osobito u društvu koje je fragmentirano postojanjem niza regija, sekti i klanova. Javlja se i sumnje da je Diem postigao kompromisno rješenje s Hanoiem, a nakon nekoliko godina novi će predsjednik Vijetnama, Nguyen Van Thieu, biti optužen za odbacivanje mogućnosti postizanja kompromisnog rješenja s Hanoiem.⁴³

Konflikt između južno-vijetnamskih budista i Diema dovodi do konačnog prekida odnosa sa Saigonom. Diem zabranjuje upotrebu zastava pojedinih sekti, vjerskih skupina ili političkih stranaka. Provođeci tu naredbu, vojnici pucaju na budističke demonstrante koji protestiraju u gradu Hueu, te ih 8. svibnja 1963. nekoliko ubijaju. Demonstranti su imali stvarne razloge za protest, koje uskoro ističu i međunarodni mediji, no nedostatak demokratskih tradicija u zemlji nije bio jedan od razloga za prosvjed. Budisti, koje odlikuje ista autoritarnost kao i Diem, odbijaju navesti bilo kakve zahtjeve koje bi Diem mogao prihvatiti. Nije se radilo o borbi za demokraciju, već o borbi za moć. Paraliziran posljedicama gerilskog rata i neučinkovitošću svoje vlade, Diem odbija bilo kakve ustupke. Washington pojačava pritiske na Diema da pristane na ustupke i zahtijeva smjenjivanje njegova brata Ngo Dinh Nhua, koji je načelu snaga sigurnosti. Diem tu ultimativnu poruku smatra potezom koji bi njegovu vladu ostavio na milost i nemilost neprijatelju. Do konačnog raskida dolazi 21. kolovoza kad Nhuovi agenti napadaju niz pagoda i pri tom uhite 1400 redovnika. 1. studenog, Diem je svrgnut i ubijen zajedno sa svojim bratom.⁴⁴

⁴² Isto, str. 599.

⁴³ Isot, str. 601.

⁴⁴ Henry Kissinger, nav. dj., str. 602.

Suprotno očekivanjima u Washingtonu, Diemovo uklanjanje s vlasti nije vijetnamski narod učinilo jedinstvenim i nije ga navelo da pruži podršku generalima. Tijekom 1964. godine vlada se mijenja sedam puta, a nijedna nova vlada nimalo se ne približava demokratskom ustrojstvu. Sve su te promjene bile posljedica državnih udara ili nasilne smjene. Diemovim nasljednicima nedostaje ugled koji je njihov nacionalistički, mandarinski prethodnik uživao, te nemaju drugog izbora doli prepustiti vođenje rata Amerikancima. Uoči Diemova uklanjanja s vlasti, s pravom se tvrdi da «nije riječ o tome kako stvoriti režim u Južnom Vijetnamu kojemu bi Amerika mogla pružiti podršku, već je riječ o formiranju vlade koja bi podržala Ameriku u borbi protiv komunista».

Uskoro nakon svrgavanja Diema, izvršen je atentat na predsjednika Kennedyja. Novi predsjednik, Lyndon Baines Johnson smatra intervenciju regularnih jedinica iz Sjevernog Vijetnama klasičnim primjerom otvorene agresije. Ključna razlika između pristupa dviju zemalja bila je u tome što je Hanoi primjenjivao svoju strategiju, dok Washington nije imao jasno definiranu strategiju, već tek niz različitih teorija koje nisu bile u potpunosti razrađene. Posljednji trenutak za povlačenje Amerike iz Vijetnama uz prihvatljivu, premda visoku cijenu, bio je trenutak prije ili neposredno nakon svrgavanja Diema. Kennedyjeva administracija bila je u pravu u svojoj procjeni da s Diemom ne može ostvariti pobjedu. Johnsonova administracija obmanjivala se vjerovanjem da može ostvariti pobjedu uz pomoć Diemovih nasljednika. Uzevši u obzir događaje koji su uslijedili nakon državnog udara, Americi bi bilo mnogo lakše dezangazirati svoje snage da je dopustila pad Diemove vlade zbog vlastitih pogrešaka, ili da nije opstruirala pregovore koji su navodno bili planirani s Hanojem. Neki od članova Kennedyjeve administracije tvrdili su da je predsjednik nakon predsjedničkih izbora 1964. namjeravao povući američke snage, koje su se u tom trenutku još povećavale. Svakim mjesecom koji je prolazio, ulog Amerike bio je sve veći, isprva samo vojni, ali uskoro je doveden u pitanje i njezin međunarodni ugled. Ubojstvo predsjednika Kennedyja još je više otežalo i zakompliciralo američko izvlačenje iz Vijetnama. Ako je Kennedy zaista bio svjestan da se Amerika upustila u neodrživ pothvat, jedino što je trebao učiniti bilo je promijeniti vlastitu odluku. Johnson se našao u još složenijem položaju, jer bi za promjenu politike prema Vijetnamu morao odbaciti politiku svojeg obožavanog prethodnika. U vijetnamskom kotlu Amerika će naučiti bolnu lekciju da postoje granice čak i najsvetijih

uvjerenja, te će biti prisiljena pomiriti se s jazom koji se može pojaviti između moći i načela.⁴⁵

U kolovozu 1964., nakon navodnog napada Sjevernog Vijetnama na razarač Maddox, uslijedila je američka odmazda koju gotovo jednoglasno podržava Senat donoseći tzv. rezoluciju Tonkin. Tom rezolucijom opravdava se nužnost zračnih napada provedenih nekoliko mjeseci prije. U veljači 1965. dolazi do napada na zgrade u kojima su bili smješteni američki vojni savjetnici u gradu Pleiku, nakon čega je uslijedila američka odmazda i snažan udar na Sjeverni Vijetnam, koji ubrzo prerasta u sustavno bombardiranje poznato pod nazivom «Rolling Thunder». Razmještanje američkih borbenih jedinica traje do 1965.; broj jedinica sve više raste te je početkom 1969. broj vojnika dosegao 543000.

To uzrokuje ogorčene rasprave o Vijetnamu i postavlja se pitanje je li Johnsonova administracija bila potpuno iskrena Amerikancima u svezi s napadom na Maddox. Ogorčenim raspravama bio je cilj diskreditirati rezoluciju Tonkin i tumačenje krajnjeg cilja američkog sudjelovanja u borbama. Treba napomenuti da se ta rezolucija nije temeljila na potpunom otkrivanju činjenica i mogla je biti različito tumačena. Nisu zapravo nedvosmisleno istaknuti glavni uzroci američkog angažiranja u kopnenim borbama u Vijetnamu. Bio je to tek još jedan korak kojim bi Amerika uspjela realizirati isti cilj, s obzirom na uvriježeno vjerovanje i konsenzus stavova svih vodećih političara zemlje.⁴⁶

Zabrinut zbog moguće kineske intervencije, odlučan da ne isključi mogućnost popuštanja tenzija između SAD-a i Sovjetskog Saveza, želeći održati konsenzus zemlje u ključnim unutarnjim pitanjima, Johnson se odlučuje na polovična rješenja koja dovode u pitanje međunarodni položaj Amerike, a istodobno ne pridonose realizaciji planiranih strateških ciljeva. Američka je politika protuslovlila samoj sebi pokušavajući pomiriti planirani poraz globalne komunističke urote i želju za izbjegavanjem globalnoga konflikta. Strategija iscrpljivanja protivnika nije ni mogla biti učinkovita jer je gerila bila u mogućnosti izabrati vrijeme i mjesto borbi. Zračne operacije protiv Sjevernog Vijetnama s ciljem neprestanog nanošenja gubitaka neprijatelju također su se pokazale nedjelotvornima, jer je sustav prijevoza u Sjevernom Vijetnamu bio suviše nerazvijen da bi mu se moglo ozbiljnije naškoditi

⁴⁵ Isto, str. 604.

⁴⁶ Velika ilustrirana povijest svijeta – Svezak 18 (1962.-1972.), Skupina autora, Otokar Keršovani, Rijeka, 1979., str. 8501.

i suviše nebitan da bi mogao poslužiti kao neuralgična meta. Pat pozicija bila je potpuno u skladu s ciljevima Hanoia, posebno pat pozicija ograničena na teritorij Južnog Vijetnama koja je istodobno nanosila Amerikancima velike gubitke. Sve te frustracije dovode do sve većega protivljenja Amerikanaca ratu. Početni zahtjev protivnika rata bio je prekid bombardiranja, a upravo su intenzivna bombardiranja trebala uvjeriti Hanoi da u tom ratu ne može pobijediti.⁴⁷

Američko javno mnijenje sve više se suprotstavlja ratu, a kritičari Johnsona sve oštrije optužuju za diplomatsku pat poziciju. Kritike su bile krivo usmjerene s obzirom da Johnson nije odbijao opciju rješavanja krize pregovorima. Naprotiv, Johnsonova želja da pregovori otpočinu bila je toliko očita da je lako mogla postići upravo suprotne rezultate od željenih. Nadalje, Johnsonov stav je učvrstio Hanoi u uvjerenju da će strategijom odugovlačenja i kupnje vremena vjerojatno uspjeti iznuditi mnogo povoljnije ustupke. Johnson daje naredbu za prestanak bombardiranja, čime jasno daje na znanje da su Sjedinjene Države spremne platiti vrlo visoku cijenu da bi počeli pregovori o političkom rješenju krize. Hanoi je zaista bio ustrajan i čvrsto odlučio natjerati Sjedinjene Države da plate što višu cijenu za pristanak na pregovore.⁴⁸

Inicijativa San Antonio bila je jedna od odlučnih prekretnica u ratu. Amerika se ponudila da će zaustaviti svoje vojne akcije usmjerene protiv Sjevernog Vijetnama; zauzvrat dobiva pristanak na «produktivne» razgovore, pod uvjetom da Hanoi ne iskoristi prekid bombardiranja. Nisu navedeni nikakvi kriteriji za definiranje značenja riječi «produktivni» ili «iskoristiti». Jasno pokazavši sposobnost da utječe na tijek rasprava koje su se vodile u Americi, Hanoi nije ni najmanje sumnjao da bi svaki pokušaj Amerike da obustavi prekid bombardiranja bio kontroverzan potez i iziskivao mnogo vremena. Obvezu da neće «iskoristiti» prekid bombardiranja Hanoi nije smatrao obvezom da zaustavi gerilsko ratovanje ili odustane od svoje politike. Ta odredba je, u najboljem slučaju, značila da Hanoi neće pojačavati svoju strategiju u cilju ostvarenja pobjede.⁴⁹

Instrument za poboljšanje pregovaračke pozicije Hanoia postala je Tet ofenziva, najveća ofenziva Vietkonga koja počinje za vrijeme lunarne nove godine. Svake godine, uključujući i 1968., u to je doba dogovoreno primirje. Unatoč dogovorenom primirju, 30. siječnja

⁴⁷ Henry Kissinger, nav. dj., str. 609.

⁴⁸ Velika ilustrirana povijest svijeta, nav. dj., str. 8504.

⁴⁹ Henry Kissinger, nav. dj., str. 613.

komunističke snage Vietkonga otpočinju snažnu ofenzivu u trideset većih gradova u Južnom Vijetnamu. Vietkong osvaja ključne pozicije u Saigonu, čak i veleposlanstvo Sjedinjenih Država i glavni stožer generala Westmorelanda. Drevni grad Hue pada u komunističke ruke na sljedećih dvadeset pet dana.

S vojnog se aspekta Tet ofenziva danas smatra jednim od značajnijih poteza komunističkih snaga. U toj ofenzivi gerilske su snage prvi put bile angažirane u otvorenim borbama. Odluka da se krene u napada u cijeloj zemlji natjerala ih je da se bore i na mjestima koja sami ne bi izabrali. Nadmoć američke vojne sile uništila je gotovo kompletnu infrastrukturu gerile, kao što su Amerikanci i predvidjeli. U sljedećoj fazi rata gerila Vietkonga više neće činiti učinkovitu snagu i gotovo sve borbe vodit će regularne jedinice sjeverno-vijetnamske vojske. Na izvjestan način ofenziva Tet opravdava ispravnost američke vojne doktrine. Stavljajući sav ulog na jednu kartu, komunističke su snage prihvatile taktiku iscrpljivanja, a upravo takav razvoj događaja američka je strategija i priželjkivala. Možda su ih na takav korak naveli mnogo veći gubici no što je službeno objavljeno, a možda su računali da će im snažna američka želja da otpočinu pregovori pružiti izvjesnu sigurnost i zaštitu.

Trideset prvi ožujka 1968., Johnson službeno objavljuje da je Amerika donijela odluku da jednostrano prihvati prekid bombardiranja sjeverno od 20. paralele, a nakon otpočinjanja istinskih, konstruktivnih pregovora donijet će odluku za potpuni prestanak bombardiranja. Johnson jasno kazuje da Amerika više neće slati nikakva pojačanja u Vijetnam, te ponovno ističe često ponavljano uvjerenje da «cilj Amerike u Južnom Vijetnamu nikad nije ni bio potpuno uništenje neprijatelja». Šest tjedana nakon što je Hanoi prekršio formalni prestanak vatre otpočinjanjem žestokog napada na američke snage i ubijanjem tisuća civila samo u gradu Hue, Johnson poziva sjeverno-vijetnamske vođe da se uključe u program ekonomskog razvoja Jugoistočne Azije, što je bila jasna naznaka spremnosti Amerike da pruži znatnu ekonomsku pomoć tom području. Istodobno Johnson objavljuje da se neće kandidirati na sljedećim izborima. Predsjednik koji je poslao 500000 vojnika na područje Jugoistočne Azije odlučio je ostaviti problem izvlačenja iz Vijetnama svojem nasljedniku.⁵⁰

Riječ je o jednoj od najsudbonosnijih odluka koju je jedan predsjednik SAD-a donio u poslijeratnom razdoblju. Da se Johnson nije odlučio na javnu objavu svoje odluke o

⁵⁰ Isto, str. 620.

nekandidiranju na slijedećim izborima, mogao je pokušati pobijediti na izborima ističući pozitivne aspekte vijetnamske drame, te osigurati još jedan mandat. Ako mu zdravstveno stanje nije dopuštalo da se upusti u takav rizik i pristane na još jedan predsjednički mandat, Johnson je mogao barem pojačati pritiske na Hanoi u preostalom dijelu mandata, te na taj način ostaviti svojem nasljedniku mnogo povoljnije mogućnosti da zajedno s Kongresom nakon provedenih izbora donese odluku o daljnjem vođenju politike prema Vijetnamu. S obzirom na slabu poziciju Hanoia uoči Tet ofenzive, politika ustrajanja na pritiscima tijekom 1968. gotovo bi sigurno rezultirala mnogo povoljnijim okvirom za nastavak pregovora do politike koja se pojavila poslije.

9. Izvlačenje iz Vijetnama; Richard Nixon

Nixonova administracija morala se suočiti s teškim zadatkom izvlačenja Sjedinjenih Država iz prvoga neuspješnog rata. Bio je to prvi američki angažman u inozemstvu u kojemu su moralna uvjerenja Amerike bila u neskladu s mogućnošću realiziranja toga zadatka. Malo je političkih poteza toliko bolnih kao ovaj, a ni jedna zemlja do sada nije uspjela izvesti takvu promjenu politike bez teških muka. Povlačenjem američkih trupa iz Vijetnama, Nixon je bio primoran odustati od politike koju su četiri američka predsjednika tijekom dva desetljeća proglašavala vitalnim ciljem za sigurnost svih slobodnih naroda.

Nixon je preuzeo taj posebno težak zadatak u vrlo nepovoljnim okolnostima u samoj zemlji, najdelikatnijim od američkog građanskog rata. Čak i s vremenske distance, nagli slom američkoga konsenzusa o pitanju Vijetnama bio je šokantan. Godine 1965. Amerika je, uz opće odobravanje javnosti, definirala kao cilj pobjedu u gerilskom ratu, pobjedu protiv nečega što se smatralo globalnom komunističkom urotom, te izgradnju slobodnih institucija na području Jugoistočne Azije. Dvije godine poslije, 1967., takva se politika smatrala ne samo promašenom, već i neprihvatljivom politikom ratom zaludenih političara. U jednom su trenutku intelektualni krugovi u Americi slavili dolazak mladoga, naprednog predsjednika, da bi već sljedećeg trenutka oštro optuživali njegova nasljednika za okrutnost i zlodjela, sustavno laganje i želju za ratovanjem, usprkos činjenici da je strategija novoga predsjednika – ili barem politika ključnih kreatora američke strategije – bila gotov jednaka kao i politika njegova nikad prežaljenoga prethodnika. Pod kraj svojega predsjedničkog mandata 1968. godine, Johnson se više nije mogao pojavljivati u javnosti, osim u vojnim bazama ili drugim mjestima koja gorljivim prosvjednicima nisu bila fizički dostupna. Štoviše, Johnson se 1968. čak nije pojavio ni na nacionalnoj konvenciji svoje stranke, premda je nazočnost konvenciji bila jedna od njegovih dužnosti.⁵¹

Nakon stanke od svega nekoliko mjeseci, nastavljeno je žestoko protivljenje ratu, koje doseže vrhunac tijekom mandata njegova nasljednika Richarda Nixona. Rasprave koje se vode u zemlji postaju iznimno ogorčene, jer javno izrečene nesuglasice i oprečni stavovi prikrivaju mnogo dublje kontroverzije. Nixon je žudio za postizanjem sporazuma o časnom povlačenju

⁵¹ Henry Kissinger, nav. dj., str. 622.-623.

iz Vijetnama, koje je moglo uključivati niz modaliteta i mogućnosti, sve opcije osim prepuštanja milijuna ljudi, koje su Nixonovi prethodnici uvjerali da se trebaju osloniti na Ameriku, sjeverno-vijetnamskim komunističkim snagama. S iznimnom je ozbiljnošću želio očuvati kredibilitet i dostojanstvo Amerike, budući da su upravo te kvalitete omogućavale Americi da uspostavi miran međunarodni poredak.

Protivljenje ratu se još više povećava 1969. kada u javnost dolaze podaci o masakru kojeg su američki vojnici učinili u selu Mai Lai. Amerikanci su u tom selu 16. 3 1968. ubili 504 civila, od kojih je najstariji imao čak 82 godine. Također su zapalili selo i zatrovali bunare. Taj događaj doveo je do oštrih reakcija u SAD-u, a i širom svijeta. Američkim vojnicima i nadređenima odgovornima za ovaj incident se sudilo. Vođa postrojbe, William L. Calley, je 29. ožujka 1971. osuđen na doživotni zatvor ali ga je predsjednik Nixon pomilovao, te mu je kazna izmijenjena na četiri i pol mjeseca u vojnom zatvoru.

S druge strane, vođe Mirovnoga pokreta smatrali su rat u Vijetnamu potpuno promašenim potezom te je svaka ideja o časnom izvlačenju iz Vijetnama zvučala posve apsurdno. Protivnici rata u Vijetnamu smatrali su poželjnim rješenjem i nacionalnom katarzom upravo ono rješenje koje je Nixonova administracija smatrala nacionalnim poniženjem. Administracija je težila rješenju koje bi Americi omogućilo da nastavi sa svojom poslijeratnom međunarodnom ulogom zaštitnika i potpore slobodnim narodima, a upravo su tu ulogu mnogi članovi Mirovnoga pokreta smatrali neprihvatljivom, smatrajući ju arogancijom i drskošću izopačenoga društva.

Ministarstvo obrane procjenjuje da se redovito povlačenje ne bi moglo završiti u roku kraćem od petnaest mjeseci. Tijekom toga vremena pozicija američkih snaga postupno bi slabila, uz realnu opasnost da rezidualne snage postanu taoci obiju vijetnamskih stranaka. Čak i pod pretpostavkom da je realnije očekivati da će vojska Južnog Vijetnama prije doživjeti slom nego okrenuti se protiv svojih američkih saveznika, posljedica takve odluke bila bi totalno kaotično povlačenje, posebno stoga što bi Hanoi zasigurno odlučio iskoristiti dominantnu poziciju kako bi nametnuo mnogo nepovoljnije uvjete za prihvaćanje mirnoga rješenja. Jednostrano povlačenje nesumnjivo bi se pretvorilo u strašan i krvavi fijasko. U takvim okolnostima Nixonova administracija zaključuje da je potrebno promijeniti strategiju i

razuvjeriti Hanoi da je u poziciji ostvariti potpunu vojnu pobjedu i nametnuti jednostrano povlačenje.⁵²

Krajem siječnja 1969. u Parizu počinje prva plenarna sjednica četvornih mirovnih pregovora o Vijetnamu, uz sudjelovanje predstavnika Sjevernog Vijetnama, FNO-a, SAD-a i vlade u Saigonu. Na oslobođenom teritoriju formira se 10. srpnja Privremena revolucionarna vlada, što je bilo od izuzetnog značaja za političku, diplomatsku i vojnu afirmaciju oslobodilačkog pokreta na međunarodnom planu. Vlada SAD-a, međutim, nije odustajala od svojih ciljeva. Krajem travnja 1970. saigonsko-američke snage podržane avijacijom, artiljerijom i raketnim naoružanjem upadaju na teritorij Kambodže radi navodnog uništenja komunističkih baza na kmerskom teritoriju, a u ožujku 1971. trupe saigonskog izviđačkog odreda, uz snažnu podršku Amerikanaca, prodiru u Južni Laos zbog presjecanja Ho Shi Minhovog puta.

1972. ponovno počinju žestoka bombardiranja teritorija Sjevernog Vijetnama. Ciljevi napada američke avijacije postaju gradovi u delti Crvene rijeke i luke u Tonkinškom zaljevu, ali su rezultati bombardiranja bili znatno slabiji. Obnavljanje zračnih napada na Sjeverni Vijetnam počelo je, prije svega, zbog postizanja političko-diplomatskog učinka i iznuđivanja što većih ustupaka na pregovorima u Parizu, ali je i ta taktika, kao i većina ranijih, ubrzo završila krahom. Posljednjih dana ožujka FNO prelazi u ofenzivu na cijelom ratištu, angažirajući gotovo sve svoje trupe, kao i jedinice Sjevernog Vijetnama koje su djelovale na tom području. Težište ofenzive bilo je na grupacijama divizijske razine, koje je podržavala artiljerija i avijacija, a na pojedinim područjima korištene su i oklopne jedinice (tenkovi T-34 i T-54). S obzirom na postavljene ciljeve i angažirane snage, ofenziva je izvedena, pretežno, kombiniranim operacijama i bitkama; gerilska djelovanja imala su pomoćnu ulogu i bila su podređena akciji glavnih snaga. Za SAD i saigonski režim ofenziva oslobodilačke vojske predstavljala je ne samo strategijsko iznenađenje, nego i poraz najvećih razmjera. Ideje o pacifikaciji i vijetnamizaciji rata doživljavaju konačni slom, a zajedno s njima rušila se i cjelokupna strategijska koncepcija SAD u Indokini. Prvih dana ožujka SAD prekidaju četvorne mirovne pregovore u Parizu, a 8. svibnja miniraju i blokiraju sve luke Sjevernog Vijetnama kako bi presjekli linije opskrbe iz inozemstva. Blokada je trebala prisiliti Sjeverni Vijetnam na popuštanje i prihvaćanje američkih uvjeta (posebno o oslobađanju američkih ratnih zarobljenika i povlačenju sjeverno-vijetnamskih jedinica iz Južnog Vijetnama).

⁵² Henry Kissinger, nav. dj., str. 628.

Istovremeno s blokadom, nastavljeno je još razornije bombardiranje sjeverno-vijetnamskog teritorija, ali se i u takvim uvjetima pregovori u Parizu nastavljaju i konačno, 27. siječnja 1973. potpisuje sporazum.⁵³

⁵³ Vojna Enciklopedija, nav. dj. str. 493.

10. Pariški sporazum, 27. siječnja 1973.

Sporazum o okončanju rata i objavljivanju mira u Vijetnamu utvrđeno je nekoliko bitnih odredaba: potpisnice ugovora i sve druge zemlje su se obvezale da će poštivati nezavisnost, suverenitet, jedinstvo i teritorijalni integritet Vijetnama, priznate Ženevskim sporazumima o Vijetnamu iz 1954.; od 27.1.1973. SAD prekidaju svaku vojnu aktivnost svojih vojnih snaga, okončavaju miniranje teritorijalnih voda, luka i pristaništa Sjevernog Vijetnama i obvezuju se da će odmah razminirati sva minirana područja; sve zaraćene strane obvezale su se da će poštivati prekid vatre i održavati trajni i stabilni mir; oslobodilačka vojska FNO i vojska saigonskog režima obvezale su se da će ostati gdje jesu, a da će zajednička vojna komisija utvrditi područja koja kontrolira svaka od njih; u roku od 60 dana poslije potpisivanja sporazuma SAD i njeni saveznici će povući sve svoje trupe iz Južnog Vijetnama, vojne savjetnike i tehničko osoblje; u istom roku izvršit će se i raspuštanje svih baza SAD i drugih zemalja na području Južnog Vijetnama; SAD se više neće miješati u unutarnje poslove Južnog Vijetnama i neće nastaviti svoje vojno djelovanje; zaraćene strane u Južnom Vijetnamu su se obvezale da će prekinuti sve akcije na kopnu, u zraku i na moru. Sporazumom su utvrđeni i osnovni principi ostvarivanja prava naroda Južnog Vijetnama na samoopredjeljenje; južnovijetnamski narod će odlučiti o vlastitoj političkoj budućnosti slobodnim i demokratskim općim izborima pod međunarodnom kontrolom, a FNO i saigonski režim odmah trebaju osigurati osnovne demokratske slobode građana. U pogledu ponovnog ujedinjenja Sjevernog i Južnog Vijetnama, dogovoreno je da to treba činiti postupno, mirnim sredstvima, bez prinude i bez stranog miješanja. Do tog vremena će 17. paralela ostati samo privremena demarkacijska linija, a ne politička i teritorijalna granica, a Sjeverni i Južni Vijetnam obvezali su se da se neće pridruživati nikakvim vojnim savezima i blokovima, i da neće dozvoliti stranim silama da drže vojne baze, trupe ili vojne saveznike na njihovom teritoriju.⁵⁴

Potpisivanje Pariških ugovora o miru označavalo je veliku pobjedu naroda Vijetnama i javno priznavanje američkog precjenjivanja svojih snaga. Međutim, to je bio samo prvi korak na dugom putu stabiliziranja prilika u Jugoistočnoj Aziji, posebno Indokini.

Vijetnamski rat se, naime nastavio. Teške borbe se nastavljaaju i u drugoj polovici 1973. i tijekom 1974. 7. travnja 1975., snage Sjevernog Vijetnama napale su Xuan Loc, grad 64

⁵⁴ Isto, str. 493.

kilometra istočno od Saigona. Borbe su trajale dva tjedna, te je onda vlast u Saigону naredila svojim trupama povlačenje u Saigon. Do kraja travnja, snage Južnog Vijetnama doživljavaju teške poraze, što dovodi do toga da je 100000 sjeverno-vijetnamskih vojnika 27. travnja okružilo Saigon kojeg je branilo 30000 vojnika. Snage Sjevernog Vijetnama uništavaju prilaze gradu i zračnu luku kako bi povećali paniku koja je ionako rasla među civilnim stanovništvom koje je iz dana u dan sve više shvaćalo u kakvoj se bezizlaznoj situaciji nalazi. 29. travnja Amerikanci započinju evakuaciju civila i stranih dužnosnika iz raznih dijelova grada. U ranojutarnjim satima 30. travnja, zadnji članovi američkog veleposlanstva su evakuirani. 30. travnja 1975. sjeverno-vijetnamske snage uništavaju svaki oblik otpora, zauzimajući važne zgrade. Tenkom su provalili vrata Palače nezavisnosti i u 11 sati i 30 minuta izvjesili svoju zastavu..

Taj događaj označio je kraj 116 godina dugog rata u kojem se narod Vijetnama borio na ovoj ili onoj strani. Što kao onaj koji napada, što kao onaj koji se brani, što kao nečiji saveznik, što kao sam.

10.1. Vijetnamski rat u brojkama

Za 15 godina rata u Južnom Vijetnamu izvedeno je nekoliko tisuća vojnih akcija većih i manjih razmjera i izvršeno gotovo isto toliko bombardiranja, a broj žrtava je rastao skoro geometrijskom progresijom. Gotovo da nije bilo naseljenog mjesta koje nije osjetilo strahote rata, a pojedina područja su čak i potpuno uništena. Samo kroz logore saigonskog režima prošlo je oko 3,5 milijuna ljudi, a žrtve civilnog stanovništva procjenjuju se na oko 2 milijuna, od kojih oko 800 tisuća poginulih. Posebno su bili veliki gubici djece; preko 200000 dječaka i djevojčica ostalo je bez roditelja, oko 250000 je poginulo, a oko 700000 zadobilo opekotine i ostala tjelesna oštećenja.⁵⁵

O vojnim gubicima nema potpunih i točnih podataka. Najveće gubitke pretrpjele su jedinice saigonskog režima – preko 1,5 milijuna poginulih, ranjenih, zarobljenih i dezertera. Cjelokupna saigonska vojska je razbijena i uništena, a samo u posljednjoj, završnoj ofenzivi oslobodilačke vojske gubici saigonskih jedinica se procjenjuju na oko 700000 ljudi. Gubici oružanih snaga Sjedinjenih Država povećavali su se usporedno s intenziviranjem američkog

⁵⁵ Vojna Enciklopedija, nav. dj., str. 496.

sudjelovanja u ratu. Prema nepotpunim podacima, SAD su imale oko 58000 poginulih i oko 305000 ranjenih.⁵⁶

⁵⁶ Isto, str. 497.

11. Vijetnamski rat u popularnoj kulturi

Vijetnamski rat je, postao jako popularan zahvaljujući televiziji i radiu. Na taj način, cijela Amerika je imala uvid u informacije vezane uz rat, kakve god one bile. To je dovelo i do velikog nezadovoljstva koje se iskazalo, u najvećoj mjeri, u popularnoj kulturi 60-ih i prve polovice 70-ih godina 20. stoljeća.⁵⁷

Najvažniji glas antiratnog pokreta u 60-ima je svakako bio Bob Dylan, pjevač koji se svojim pronicljivim tekstovima i jednostavnom glazbom ukazivao na besmisao rata u Vijetnamu i rata uopće. Njegove pjesme, poput *The Times They Are A-changing*, *Blowing in the wind* i *Masters of war*, ušle su u povijest kao pjesme s izraženom porukom mira i nezadovoljstva stanjem u svijetu koje je osjećala mlađa generacija. Jedan od najvažnijih događaja bio je festival u Woodstocku koji je trajao od 15. do 18. kolovoza 1969. Na tom festivalu nastupali su gotovo svi koji su u to vrijeme u glazbenom svijetu nešto značili. S festivala je poslana globalna poruka mira cijelom svijetu.

Vijetnamski rat je također kao tema obrađen i u filmu. Možda najpoznatiji film s tom tematikom je *Apokalipsa Danas*, iz 1979. Film je režirao Francis Ford Coppola. Taj film je izravna kritika rata u Vijetnamu i do danas je ostao jedan od najpopularnijih i najcjenjenijih filmova u povijesti.

Vijetnamski rat je, nesumnjivo, bio jedna ogromna tragedija, ali je u isto vrijeme bio povod razvoju popularne kulture u svim njenim pogledima i oblicima. Žalosno je što se mora dogoditi takva tragedija da bi se pokrenula inspiracija umjetnika. Bunt je najveća hrana inspiracije. Naravno, procvat popularne kulture nikako ne može biti nešto čime bi se pokušala umanjiti sva grozota koju je Vijetnamski rat donio stanovnicima tog područja.

⁵⁷ David L Anderson, *Guide to the Vietnam War*, Columbia, New York, 2002., str. 80.

LITERATURA

1. Anderson, David. L., The Columbia Guide to the Vietnam War, Columbia, New York, 2002.
2. Calvocoressi, Peter, Svjetsk politika nakon 1945., Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2003.
3. Kissinger, Henry, Diplomacija, Golden marketing, Zagreb, 2000.
4. Sellers, Charles; May, Henry; McMillen, Neil R., Povijest Sjedinjenih Američkih Država, Barbat, Zagreb, 1996.
5. Skupina Autora, Povijest 18 (Poslijeratno doba(1945.-1985.))
6. Skupina Autora, Povijest Svijet 3. dio, Marjan tisak, Split, 2005.
7. Skupina Autora, Velika Ilustrirana Povijest Svijeta, Svezak 17 (1945.-1962.), Otokar Keršovani, Rijeka, 1979.
8. Skupina Autora, Velika Ilustrirana Povijest Svijeta, Svezak 18 (1962.-1972.), Otokar Keršovani, Rijeka, 1979.
9. Skupina Autora, Vojna Enciklopedija, Svezak 10 (Tirani-Žužul), Izdanje redakcije vojne enciklopedije, Beograd, 1975.
10. Wiest, Andrew, Essential Histories – The Vietnam War (1956.- 1975.), Osprey Publishing, Oxford, 2002.

